

II. ABDÜLHAMİD'İN HUSÛSÎ MEKTUB VE TELGRAFLARI

Abdülkadir Özcan - İhan Şahin

Devlet ve fikir adamlarına âit olan husûsî mektub ve telgraflar, onların hayatlarını, mahremiyetlerini, etraflarıyla olan temaslarını, başka çeşit yazılardan daha samimî bir şekilde aksettirdiğinden, şüphesiz tarihin ve edebiyat tarihinin ehemmiyetli ve müstesnâ vesikalarını teşkil ederler¹. Herhangi bir ülkede eiçi, askerî uzman ve danışman olarak vazife yapan kimselerin, memleketindeki âilesine ve yakınlarına gönderdiği mektuplar ise, başta o ülkenin siyasi ve askerî durumu olmak üzere muhtelif meseleler hakkında kıymetli bilgiler taşırır. Bunun yanında muhtelif devletlerin hükümdarlarının teâtî ettikleri mektub ve telgraflar da, başta devletler arasındaki diplomatik münâsebetler olmak üzere, herhangi bir hâdise karşısında o devletin gösterdiği reaksiyonunu ve bu hususla alâkalı çeşitli intibâ ve düşüncelerini, hâdisenin yaşanıdığı anda veyahut da araya büyük bir zaman mesâfesi girmeden aksettirmesinden dolayı, tarihin kıymetli ve orijinal vesikaları arasında yer alırlar.

XIX. asırdan itibaren Osmanlı Devleti'nde haberleşme imkânlarının devrin ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde geliştirilmesi², mektub ve telgrafların yaygın bir haberleşme vasıtası olmasını sağlamış ve bu haberleşme nev'inin sayısında bir artma meydana gelmiştir. Bu durumun tabii bir neticesi olarak, bilhassa bâzı edebiyatçı-larımıza âit husûsî mektuplar, müstakil birer kitap hâlinde nesredil-

1 Türk edebiyat tarihi bakımından mektupların taşıdığı ehemmiyete dair bk. Ömer Faruk Akün, *Nâmık Kemal'in Mektupları*, İstanbul 1972, s. I-XXI.

2 Osmanlı devrindeki haberleşme işlemleri önceleri ulak hükmü ve menzil teşkilâtı vasıtasıyla temin olunurken, 1834'de ilk Posta teşkilâtının kurulmasından sonra bu sâhâda kat'edilen terakkilerle muhâbere imkânlarının daha yaygın bir hâle geldiği zikredilmelidir.

miş³; kezâ Osmanlı Devleti'nde herhangi bir vazife ile bulunan bâzı yabancı kimselerin husûsî mektupları dahi yayımlanmıştır⁴.

Gerek Türk tarihi, gerekse edebiyat tarihinin kıymetli kaynakları arasında yer alan bu mektuplar, kısmen de olsa neşredilmekle beraber, Osmanlı hükümdarlarıyla, yabancı devlet hükümdarları arasında teâtî edilen ve hiç şüphesiz Osmanlı Devleti ile diğer devletler arasındaki diplomatik ve sâir münâsebetlere dâir ehemmiyetli bilgiler ihtivâ edebilecek olan husûsî mektub ve telgrafların bugüne kadar yayımlanarak istifâdeye sunulduğu söylenemez. Halbuki kütüphâne ve arşivlerimizde, Osmanlı hükümdarlarının muhtelif vesilelerle yabancı devlet hükümdarlarına ve sâir kimselere gönderdikleri husûsî mektub ve telgraflara münferit, veyahut da bunların muayyen bir devresini bir araya toplayan yazmalar hâlinde rastlamak mümkün olduğu gibi, aynı şekilde yabancı devletlerin hükümdarlarından gelen mektub ve telgraflara dahi tesâdüf edilmektedir.

Nitekim, II. Abdülhamid (1876-1909)'in resmî ikametgâhı ve kendi dönemine âit 33 yıllık vesâikin muhâfaza edildiği Yıldız Sarayı'ndan Başbakanlık Arşivi'ne intikal edebilen Yıldız Tasnifi'ndeki belgeler arasında, Abdülhamid'in yabancı devlet hükümdarlarına

3 Bunlar arasında memleketimizde İctimâiyât ilminin kurucusu olarak kabul edilen Ziya Gökalp'in mektupları (*Ziya Gökalp Külliyyâtı-II : Limni ve Malta Mektupları*, haz. Fevziye Abdullah Tansel, Ankara 1968) ile edebî ve tarihî sahada bir hayli eser vermiş olan Nâmık Kemâl'in mektupları (*Nâmık Kemâl'in Husûsî Mektupları*, haz. Fevziye Abdullah Tansel, I-II, Ankara 1967-1969) bil hassa zikredilmelidir.

4 Meselâ, Prusya hizmetinde iken, 1835'de gelip, 1837-1839 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde askeri uzman ve danışman olarak vazife yapan Helmut Graf von Moltke (1800-1891)'nin buradan âllesine ve dostlarına yolladığı mektuplarının Osmanlı tarihi için kıymetli bilgiler ihtivâ ettiği bilinmektedir (Hayrullah Örs tarafından yapılan Türkçe tercümesinin ilk baskısı için bk. H. von Moltke, *Türkiye'deki Durum ve Olaylar Üzerine Mektuplar, 1835-1839*, Ankara 1960; ikinci baskısı için ise bk. *Moltke'nin Türkiye Mektupları*, İstanbul 1969).

5 Aiti ana bölümden meydana gelen Başbakanlık Arşivi [BA]'ndeki Yıldız Tasnifi'nin sâdece Yıldız Esas Evrakı Bölümü adıyla bilinen bir bölümü açık olup, geriye kalan beş bölümü kapalı bulunmaktadır (Yıldız Arşivi hakkında bk. Stanford J. Shaw, «The Yıldız Palace Archives of Abdülhamid II.», *Archivum Ottomanicum*, III(1971), 211-237; Atilla Çetin, «Yıldız Arşivi'ne dâire, *Tarih Dergisi*, sayı 32, İstanbul 1979, s. 561-586).

gönderdiği husûsî mektub ve telgraflarla, yabancı hükümdarlardan ve sâir kimselerden gelen telgraf ve mektuplara rastlanılmaktadır. Bilindiği üzere, II. Abdülhamid döneminde Sarayın devlet dâireleriyle ve şahıslarla olan muhâberâtını, Mâbeyn-i hümâyûn'daki Başkitâbet Dâiresi yapmaktaydı. Başkitâbet Dâiresi'nin vezâifini ihtivâ eden nizâmnâmeden anlaşıldığına göre⁶, nezâretlerden, vilâyetlerden ve sâir yerlerden gelen resmî ve husûsî mârûzâtın yanında, II. Abdülhamid tarafından husûsî olarak gönderilen, veya kendisine cevâben gelen mektub ve telgraflar, bu dâiredeki özel defterlere ayrı ayrı kayd edilerek muhafaza edilmektedir.

Başkitâbet Dâiresi'nde mektub ve telgrafları müstakil olarak bir araya toplayan defterlere, Başbakanlık Arşivi'ndeki Yıldız Tasnifi'nin araştırmacılara açık olan kısmında tesâdüf olunmamakla beraber, muhtelif meselelere dâir Almanya, Avusturya ve Rusya İmparatorlarıyla, Danimarka, İsveç ve Norveç krallarından ve İngiltere kraliçesinden Abdülhamid'e gelen mektupların bulunduğu bir kutu içinde, Sultan Abdülhamid'in yeni yıl tebriki münâsebetiyle 1 Ocak 1898'de bâzı devletlerin hükümdarlarına gönderdiği telgraflarla, bunlardan gelen cevâbî telgrafları içine alan noksan ve küçük bir defter parçasının bulunması⁷, Başkitâbet Dâiresi nizâmnâmesinde zikredilen husûsu teyid eder mâhiyettir. Bahis konusu tasnifte, mevcut bu mektub ve telgrafların yanı sıra, Abdülhamid'in muhtelif vesilelerle gönderdiği bâzı husûsî mektuplarına da münferit olarak rastlanılmaktadır. Bu mektuplar arasında, 16 Safer 1306 (22 Ekim 1888) tarihli olanı, Yunan kralı I. Georg'un tahta çıkışının 25. yılı münâsebetiyle gönderilmiştir⁸. Abdülhamid'in cülûsunun 25. sene-i devriyesi münâsebetiyle⁹ Fransa Cumhurreisi Sadi Carnot'dan ge-

6 Bu nizâmnâmenin metni için bk. A. Çetin, «Yıldız Arşivi'ne dâire», s. 581-586.

7 BA, *Yıldız Tasnifi*, Kısım 20, Evrak nr. 2304, Zarf nr. 68/2, Karton nr. 60.

8 BA, *Yıldız Tasnifi*, Kısım 27, Evrak nr. 1319, Zarf nr. 14, Karton nr. 75.

9 Osmanlı hükümdarlarının doğum ve tahta geçiş yıldönümlerini kutlama âdetinin, Sultan Abdülaziz devrinde başladığı görülmektedir. Bu zamana kadar Avrupa hükümdarlarının doğum ve tahta geçiş yıldönümleri için yapılan kutlamalara Osmanlı Devleti iştirâk ettiği hâlde, kurban ve ramazan bayramlarının dîni günler olmasından dolayı, Avrupa devletleri tarafından herhangi bir kutlamada bulunulmamaktaydı. Sadrâzam Fuad Paşa, bayram tebriklerinin ehl-i

len mektub ve hediyelere mükabil gönderilen cevâbî bir mektub ise, Cumâde'l-ülâ 1318 (Ağustos-Eylül 1900) tarihli olup, bu mektubun altında Abdülhamid'in imzâsını görmek mümkündür¹⁰. Abdülhamid'in 12 Receb 1318 (5 Kasım 1900)'de Amerika Cumhurreisi William Mc Kinley'e gönderdiği diğer bir mektub da, Amerika sefiri Ali Ferruh Bey'in bu vazifesinden ayrılmasından dolayı, yerine Şekib Bey'in tâyin edildiğine dâirdir¹¹.

Abdülhamid'in gönderdiği mektublar yanında, başta Papa olmak üzere, Avrupa hükümdarlarının muhtelif vesilelerle kendisine gönderdiği husûsî mektublara da Yıldız Tasnifi'nde rastlanılmaktadır. Orijinalleri Fransızca, İtalyanca veya İngilizce olan bu mektubların büyük bir kısmı, Bâbüâlî Nezâret-i Umûr-ı Hâriciyye Tercüme Odası'nda Türkçeye tercüme edilmiştir. Bu mektublar arasında, Kilikya Patriki Hason Efendi'nin patrikliğinin iâde olunması dolayısıyla¹², 28 Nisan 1879 tarihli Papa XIII. Pius'un memnuniyetini bildiren bir mektubu ile¹³, Karadağ Prensi I. Nikola'nın Osmanlı-Karadağ hududu hakkında 30 Aralık 1889 tarihli mektubu¹⁴ gibi,

islâma mahsûs olduğunu göz önünde tutarak, hükümdarın doğum ve edlûs günlerinin kutlanması usûlünü icâd etmiş ve bundan sonra Avrupa devletleri Osmanlı hükümdarlarının doğum ve tahta geçiş günlerini tebrik etmeye mecbur olmuşlardır (bk. Cevdet Paşa, *Ma'rûzât*, yay. Yusuf Halaçoğlu, İstanbul 1980, s. 41).

10 BA, *Yıldız Tasnifi*, Kısım 27, Evrak nr. 1456, Zarf nr. 14, Karton nr. 75.

11 BA, *Yıldız Tasnifi*, Kısım 27, Evrak nr. 1458, Zarf nr. 14, Karton nr. 75.

12 Kilikya'daki Ermeni cemâati, katolik mezhebinden olduğu için, Roma kilisesine bağlı idiler. Bunlarda Patriklik makamı boşaldığında, piskoposlar kendi meclislerinde patrikliğe uygun görüleni seçerek Bâbüâlî'ye arz ederler ve bu hususta Pâdişahın irâdesi çıktıktan sonra Roma'ya dahi mâlûmat verirlerdi. İşte Hason Efendi'nin patrikliği zamanında, Papa'nın patriğin tâyini hususunda piskoposların kendi reyine müracaat etmesi ve kilise vakıflarının idâresinde kendi rızasının alınması gibi bazı tedbirler alarak katolik cemâatinin menfaatini zedelemesi üzerine, cemâat fertleri ikiye ayrılmış ve Papa'nın bu emrini kabul edenlere, Hason Efendi'ye nisbetle «Hasonist», bu emri kabul etmeyenlere de «Anti-Hasonist» denilmesine sebep olmuştur (bk. E. Engelhardt, *Türkiye ve Tanzimat*, İstanbul 1328, s. 263 vd; Ali Rıza-Mehmed Galib, XIII. asr-ı hicrîde Osmanlı ricâli (*Geçen asırda Devlet adamlarımız*), haz. Fabri Çetin Derin, İstanbul 1977, I, 140-143).

13 BA, *Yıldız Tasnifi*, Kısım 20, Evrak nr. 2266, Zarf nr. 49, Karton nr. 63.

14 BA, *Yıldız Tasnifi*, Kısım 20, Evrak nr. 2313, Zarf nr. 49, Karton nr. 63. Berlin Kongresi (1878) ile yeniden düzenlenen Karadağ sınırları, Arnavutluk ile

bâzi önemli siyasî meseleler sebebiyle yazılanlar da bulunmaktadır. Kezâ, Prens Frederik Leopold ile evli bulunan Alman İmparatoru II. Wilhelm'in baldızı Prensese Louise Sophie'nin bir kızı olduğuna dâir 20 Nisan 1890 tarihli II. Wilhelm'in gönderdiği mektub ile¹⁵, Avusturya İmparatoru Franz Joseph'in torunu Arşidük Agusta'nın bir oğlu olduğuna dâir 18 Temmuz 1904 tarihli Franz Joseph'in gönderdiği mektub¹⁶ muhteviyâtında, hükümdarlar arasındaki nezâket yazışmalarının örneklerini sergileyenler dahi vardır.

Başbakanlık Arşivi Yıldız Tasnifi'ndeki II. Abdülhamid ile yabancı devlet hükümdarları arasında teâtî edilen mektub ve telgraflar, yukarıda zikredilenlerden de anlaşılacağı üzere, münferit bir haldedir. Yıldız Sarayı Başkitâbet Dâiresi nizâmnamesinde belirtildiği gibi, bu mektub ve telgrafları bir araya toplayan müstakil defterlere, bu tasnifte şimdilik rastlanılmamaktadır. Bununla beraber, Sultan II. Abdülhamid'in uzun süren saltanatının muayyen bir devresinde yabancı devletlerin imparator, imparatoriçe, kral, kraliçe, prens ve prenses ile devlet adamlarına gönderdiği mektub ve telgrafların sûretlerini içine alan ve Yıldız Sarayı'ndan intikal eden bir yazma, İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi, T.Y. nr. 5064'de bulunmaktadır.

215 × 305 mm. eb'adında olan ve kırmızı bir deri ile ciltlenmiş bulunan bu yazma, 101 varaktır. Yazmanın arka kapağında Sultan II. Abdülhamid'in yaldızlı bir tuğrası mevcut olup, mektub ve telgraflar yaldızlı cedveller içine alınmıştır.

1888-1891 tarihleri arasındaki 4 senelik mektub ve telgrafları bir araya toplayan bu yazma, ön kapağının içindeki 29 Zilhicce 1308 (5 Ağustos 1891) tarihli bir notdan da anlaşılacağı üzere, bizzat

olan sınır bölgelerindeki otlakların kullanımı yüzünden ihtilâf konusu olmaktadır. Bu hususla alakalı olarak Karadağ Prensi Nikola'yı kendi yanında tutmaya çalışan II. Abdülhamid'in, ihtilâfı çözmek için göstermiş olduğu büyük gayretler, Mâbeyn Başkâtibi Tahsin Paşa'nın Hâtıratı (bk. Tahsin Paşa, *Yıldız Hâtıraları*, İstanbul 1931, s. 151-153) ile kendisinin Alman İmparatoru'na çekmiş olduğu bir telgrafında dahi görülmektedir (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, «İkinci Abdülhamid'in Alman İmparatoru'na çekmiş olduğu bir telgraf», *Türkiyat Mecmuası*, İstanbul 1955, XII, 135-144).

15 BA, *Yıldız Tasnifi*, Kısım 20, Evrak nr. 2265, Zarf nr. 68/2, Karton nr. 60.

16 BA, *Yıldız Tasnifi*, Kısım 20, Evrak nr. 452, Zarf nr. 68/3, Karton nr. 61.

Pâdişahın emriyle derlenmiş olup, yazışmaların Türkçe ve Fransızca sûretlerini ihtivâ etmektedir¹⁷. Yine bu notda, iki nüsha olarak hazırlandığı belirtilen mezkûr yazmanın, bir nüshasının Kitâbet Dâiresi'nde muhafaza olunduğu, diğer nüshasının Abdülhamid'e takdim edildiği, bundan sonra gönderilecek mektub ve telgrafların da aynı usûl dâiresinde bir araya toplanmasına devâm edileceği zikredilmektedir. Elimizdeki nüshanın Abdülhamid'e takdim edildiği anlaşılmağa beraber, Kitâbet Dâiresi'nde muhafaza olunan nüsha ile, bundan sonra gönderilecek mektub ve telgrafları bir araya toplayan başka bir yazmaya şimdilik tesâdüf edilememiştir.

Yazmada 98 adet mektub ve telgraf mevcut olmakla beraber, bunlardan 2 tanesi mükerrer olarak kaydedilmiştir¹⁸. Mükerrer olanlar nazarı itibâra alınmayacak olursa, yazmanın 96 adet mektub ve telgrafı bir araya topladığı görülmektedir. Bu 96 adet mektub ve telgrafın büyük bir kısmında muhatab olan imparator, imparatoriçe, kral, kraliçe, prens, prenses v.s. adları umûmiyetle belirtilmemiştir. Kezâ, mektub ve telgraflar deftere kaydedilirken tarih sırasına pek riâyet edilmemiş, Fransızca sûretlerin altına sâdece milâdî tarih, Türkçe sûretlerin altına bazan hicrî, bazan milâdî, bazan da rûmî tarihler yazılmış, bazılarının ise hangi tarihi taşıdığı zikredilmemiştir.

Mektub ve telgrafların yazmadaki sırasına göre muhtevâları şu şekildedir :

- 1 — Rusya İmparatoru'nun kardeşlerinin kabûlleri vesilesiyle, iki devlet arasındaki dostâne münâsebetlerin sağlamlaştırılması ve kuvvetlendirilmesine dâir telgraf.
- 2 — İran Şahi'nin doğum gününü tebrik vesilesiyle gönderilen telgraf.

17 Böyle olmakla beraber, İran Şahi'na gönderilen 27 Safer 1307 tarihli mektubun Fransızcası yoktur (bk. *yazma*, 58b).

18 Mükerrer telgraflardan birisi, Şark Dilleri Kongresi münâsebetiyle 2 Eylül 1889'da İsveç Kralı'na gönderilmiş olup (bk. *yazma*, 53b, 92b), diğeri ise, Alman İmparatoru'nun Kal'a-i Sultaniyye (Çanakkale)'den gönderdiği telgrafa karşılık çekilen cevâbî telgraftır (bk. *yazma*, 58b, 90b). Ancak, bu ikinci mükerrer telgrafın metni aynı olmakla beraber, yazılış tarihleri arasında cüz'î bir farklılık bulunduğunu, birincisinin 27 Teşrin-i evvel 1305, ikincisinin de 8 Teşrin-i sâni 1889 tarihini taşıdığını belirtmeliyiz.

- 3 — Rusya İmparatoru'nun kardeşi Grand Duc Sergei'in Osmanlı ülkesine yaptığı seyahat vesilesiyle gönderilen telgraf.
- 4 — Rusya İmparatoru'nun Kırım'a gelmesi münâsebetiyle gönderilen nişanlara dâir mektub.
- 5 — Yunan Kralı'nın tahta geçmesinin 25. yıldönümü münâsebetiyle Yunan Kraliçesi'ne gönderilen Şefkat Nişanı vesilesiyle mektub.
- 6 — Yunan Kralı'nın tahta çıkışının 25. yıldönümü münâsebetiyle gönderilen nişan ve madalyalar vesilesiyle mektub.
- 7 — Rusya İmparatoru'nun Sivastopol'dan Petersburg'a dönerken geçirmiş olduğu kazâ münâsebetiyle telgraf.
- 8 — Felemenk Kralı'nın hastalığından dolayı gönderilen telgraf.
- 9 — Belçika Kralı'nın, tahta geçişinin yıldönümü münâsebetiyle telgraf.
- 10 — Yunan Kralı'nın gönderdiği nişanlar münâsebetiyle cevâbî telgraf.
- 11 — Avusturya İmparatoru'nun hükümdarlığının 40. yıldönümü münâsebetiyle telgraf.
- 12 — Prens George Karageorgovitz'in ölümü münâsebetiyle, Karadağ Prensi'ne tâziye telgrafı.
- 13 — Almanya İmparatoru'nun yeni yılını tebrik münâsebetiyle telgraf.
- 14 — Avusturya İmparatoru'nun yeni yılını tebrik münâsebetiyle telgraf.
- 15 — Dul İmparatoriçe Augusta ve Frédéric'in yeni yıllarını tebrik münâsebetiyle telgraf.
- 16 — İngiltere Kraliçesi'nin yeni yılını tebrik münâsebetiyle telgraf.
- 17 — Fransa Cumhurreisinin yeni yılını tebrik münâsebetiyle telgraf.
- 18 — İtalya Kralı'nın yeni yılını tebrik münâsebetiyle telgraf.
- 19 — İspanya hükümet nâibesinin yeni yılını tebrik münâsebetiyle telgraf.
- 20 — Belçika Kralı'nın yeni yılını tebrik münâsebetiyle telgraf.

- 21 — İsveç ve Norveç Kralı'nın yeni yılını tebrik münâsebetiyle telgraf.
- 22 — Rusya İmparatoru'nun yeni yılını tebrik münâsebetiyle telgraf.
- 23 — Rusya İmparatoriçesi'nin yeni yılını tebrik münâsebetiyle telgraf.
- 24 — Yunan Kralı'nın yeni yılını tebrik münâsebetiyle telgraf.
- 25 — Karadağ Prensi'nin yeni yılını tebrik münâsebetiyle telgraf.
- 26 — Felemenk Kralı'nın hastalığı vesilesiyle telgraf.
- 27 — Almanya İmparatoru'nun doğum günü vesilesiyle telgraf.
- 28 — Avusturya İmparatoru'nun oğlu Archiduc Rodolphe'un ölümü münâsebetiyle telgraf.
- 29 — Avusturya İmparatoriçesi'ne, oğlu Archiduc Rodolphe'un ölümü vesilesiyle telgraf.
- 30 — Archiduc Rodolphe'un ölümü münâsebetiyle karısı Stéphanie'ye telgraf.
- 31 — Belçika Kralı Léopold'e, damadı Archiduc Rodolphe'un ölümü münâsebetiyle tâziye telgrafi.
- 32 — Edinburg Dükü'nün, Sultan Abdülhamid'le görüşmeden Londra'ya dönmesinden dolayı Pâdişahın teessüfünü bildiren telgraf.
- 33 — Karadağ Prensi'nin kızının rahatsızlığından dolayı telgraf.
- 34 — Sırp Kralı Milan'ın doğum günü münâsebetiyle telgraf.
- 35 — İtalya Kralı'na, doğum günü münâsebetiyle telgraf.
- 36 — İran Şahı'nın Sultan Abdülhamid'in doğum gününü tebriki münâsebetiyle gönderdiği telgrafa, Pâdişahın cevâbî teşekkür telgrafi.
- 37 — Kız kardeşi Prenses Eugénie'nin ölümü münâsebetiyle İsveç ve Norveç Kralı'na tâziye telgrafi.
- 38 — Sultan Abdülhamid'in Muallim Vambéry vasıtasıyla Galler Prensi'ne gönderdiği selâma mukabil, Prens'den aldığı telgrafa cevâbî telgrafi.
- 39 — Almanya İmparatoru'na, iki devlet arasındaki dostluk münâsebetlerinin bir nişânesi olmak üzere gönderilen nişan ve madalyalar vesilesiyle mektub.

- 40 — Almanya İmparatoriçesi'ne, iki devlet arasında gelişmekte olan dostluğun bir nişânesi olarak gönderilen nişan ve madalyalar münâsebetiyle mektub.
- 41 — Sırp Kralı Milan'ın, Ramazan Bayramı'nda Sultan Abdülhamid'i tebriki vesilesiyle gönderilen telgraf.
- 42 — Grand Duc Sergei'e, Rusya Devleti tarafından gönderilen hediye münâsebetiyle mektub.
- 43 — Avusturya İmparatoru'na, İmparatoriçe ile Archiduc Valérie'nin geçirmiş oldukları kazâ münâsebetiyle mektub.
- 44 — Japonya İmparatoru'na, dostâne münâsebetlerinin nişânesi olarak gönderilen İmtiyaz Nişanı vesilesiyle mektub.
- 45 — Japonya İmparatoru'nun gönderdiği Chrysantème Nişanı ve hediyeler münâsebetiyle mektub.
- 46 — Japonya İmparatoru'nun göndermiş olduğu hediyelere mukabil Sultan Abdülhamid'in gönderdiği hediyeler vesilesiyle mektub.
- 47 — Sırp Kralı Milan'ın Cısr-i Mustafa Paşa'dan çektiği telgrafa cevâbî telgraf.
- 48 — Sultan Abdülhamid'in cülûsunu tebriki vesilesiyle Sırp Kralı Milan'a gönderilen teşekkür telgrafi.
- 49 — Rusya İmparatoru'na, Grand Duc Konstantin'in hastalığı münâsebetiyle telgraf.
- 50 — Avusturya İmparatoru'na, doğum günü münâsebetiyle telgraf.
- 51 — Hayreddin Paşa'nın tedâvisi için Almanya'dan celb edilen Schoeninger'in Bismarck'dan getirdiği selâm münâsebetiyle Sultan Abdülhamid'in Bismarck'a mektubu.
- 52 — İsveç Kralı'na, ülkesinde toplanacak Şark Dilleri Kongresi münâsebetiyle telgraf.
- 53 — Karadağ Prensi'ne, bir oğlunun doğumu münâsebetiyle telgraf.
- 54 — İran Şahı'na, doğum günü münâsebetiyle telgraf.
- 55 — Karadağ Prensi'ne, veliahd için gönderilen hediyeler münâsebetiyle mektub.
- 56 — İran Şahı'na, dostâne mektubuna karşılık Sultan Abdülhamid'in gönderdiği cevâbî mektub.

- 57 — Almanya İmparatoru'nun Kal'a-i Sultaniyye'den gönderdiği telgrafına mukabil gönderilen telgraf.
- 58 — İtalya Kralı'nın telgrafına karşılık gönderilen telgraf.
- 59 — İsveç Kralı'na, İsveç'den İstanbul'a gelen fırkateyn ve Pâdişahın huzurunda verilen konser dolayısıyla telgraf.
- 60 — İstanbul'u ziyâretinden sonra Berlin'e dönmesi münâsebetiyle Almanya İmparatoru'na Ferik Von der Goltz Paşa vasıtasıyla gönderilen telgraf.
- 61 — Kocasiyle İstanbul'u ziyâretinden sonra sağ sâlim Berlin'e varması münâsebetiyle Almanya İmparatoriçesi'ne, Ferik Von der Goltz Paşa eliyle gönderilen mektub.
- 62 — Rusya İmparatoru'na, yeni yılını tebrik münâsebetiyle telgraf.
- 63 — Rusya İmparatoriçesi'ne, yeni yılını tebrik münâsebetiyle telgraf.
- 64 — Yunan Kralı'na, yeni yılını tebrik münâsebetiyle telgraf.
- 65 — Karadağ Prensi'ne, yeni yılını tebrik münâsebetiyle telgraf.
- 66 — Kardeşinin ölümüyle onun yerine geçmesi münâsebetiyle Zengibar Hâkimi'nin çekmiş olduğu telgrafa cevâbi tebrik telgrafı.
- 67 — İtalya Kralı'na, kardeşinin ölümü münâsebetiyle tâziye telgrafı.
- 68 — Almanya İmparatoru'na, büyük annesinin ölümü münâsebetiyle tâziye telgrafı.
- 69 — İtalya Kralı'na, kardeşinin ölümünden dolayı oğlu ile kararlaştırılan görüşmenin ertelenmesinden dolayı telgraf.
- 70 — İtalya Kralı'na gönderilen atlar münâsebetiyle telgraf.
- 71 — Karadağ Prensi'ne, kızının ölümü münâsebetiyle tâziye telgrafı.
- 72 — Sultan Abdülhamid'in kızı Nâile Sultan için gönderdiği hediyelerle birlikte gelen mektubuna cevâben Almanya İmparatoru'na mektub.
- 73 — Almanya İmparatoru'na, büyük annesinin resmini göndermesi münâsebetiyle teşekkür telgrafı.
- 74 — Boyana Nehri'nin temizlenmesi münâsebetiyle gönderdiği yazılara cevâben Karadağ Prensi'ne mektub.

- 75 — Almanya İmparatoru'na, göndermiş olduğu atlar münâsebetiyle mektub.
- 76 — İngiltere Kraliçesi'ne, doğum gününü tebrik münâsebetiyle telgraf.
- 77 — Oğlunun İstanbul'da bulunması ve Pâdişahın doğum gününü tebrik vesilesiyle gösterdiği dostluktan dolayı İtalya Kralı'na telgraf.
- 78 — İtalya Kralı'na, oğlunun İstanbul'da misâfireten bulunduğu sırada sıhhatinin iyi olduğu ve İzmit, Bursa, Kal'a-i Sultaniyye ile Batum'a yapacağı ziyaretler hakkında telgraf.
- 79 — İtalya Kralı'na, oğlunun İstanbul'dan Batum'a hareket ettiği hakkında telgraf.
- 80 — İtalya Kraliçesi'ne, oğlunun İstanbul'dan Batum'a hareket ettiği ve sıhhatinin iyi olduğu hakkında telgraf.
- 81 — Bursa'da bulunan Sax-Meiningen Dükası'na Sultan Hamid'in görüşme arzusunda olduğunu bildiren telgraf.
- 82 — Batum'a sağ sâlim varması münâsebetiyle yazdığı telgrafa cevâben İtalya Veliâhdi Prens Victore'a telgraf.
- 83 — Rusya İmparatoru'na, Grand Düc Konstantin'in hastalığından dolayı geçmiş olsun telgrafı.
- 84 — Almanya İmparatoru'na, Osmanlı askerî teşkilâtının Almanya askerine göre tensiki, birkaç zâbit celbi, Mauser tüfekleri yerine Alman ordularının da kullandığı Löve fabrikasına yeni tüfekler siparişi hakkında Ferik Kamphövener Paşa ile gönderilen mektub.
- 85 — Karadağ Prensi'ne, Sultan Abdülhamid'in cülûsu yıldönümü tebriki münâsebetiyle gönderilen cevâbi telgraf.
- 86 — Sırp Kralı Milan'a, tebrik ve iyi dileklerinden dolayı gönderilen teşekkür telgrafı.
- 87 — Belçika Kralı'na, Belçika hükûmetinin istiklâlini ilânı ve kralığının yıldönümü münâsebetiyle telgraf.
- 88 — İtalya Kralı'na, hediye olarak iki at gönderilmesi münâsebetiyle mektub.

- 89 — Felemenk Saltanat nâibesine, kocasının ölümü münâsebetiyle tâziye telgrafı.
- 90 — Almanya İmparatoru'na, Mareşal Moltke'nin 90. yaşgünü münâsebetiyle gönderilen tebrik telgrafı.
- 91 — Mareşal Moltke'ye, doksan yaşına girmesi münâsebetiyle tebrik telgrafı.
- 92 — Karadağ Prensi'ne, bir süvâri takımı teşkil etmekte olduğu için bir zâbit ve iki süvâri çavuşu ile gönderilen bâzı süvâri malzemesi münâsebetiyle mektub.
- 93 — Almanya İmparatoru'na, bir oğlunun doğumu münâsebetiyle tebrik telgrafı.
- 94 — Württemberg Kralı'na dostluk telgrafı.
- 95 — Mecklenburg-Schwerin Grand Ducası Üçüncü Frederik François'ya, İstanbul'da yaptığı bir seyahatin hâtırası olarak İmtiyaz Nişanı ve madalyalar gönderilmesi münâsebetiyle mektub.
- 96 — Almanya İmparatoru'na, La Saale vâdisinde sel felâketine uğrayanlara yardımdan dolayı gönderdiği dostluk mektubuna teşekkür telgrafı.

Bu mektub ve telgrafların muhteviyâtından anlaşılacağı gibi, II. Abdülhamid, Avrupa'nın belli başlı büyük devletlerinin yanında, diğer küçük devletlerin hükümdarlarına da aynı derecede itibar etmiş ve kendisine geniş bir çevre edinmeyi başarmıştır. Bunun yanında, artık eski devirlerde olduğu gibi, sadece hükümdarlara hitab etmek gibi sıkı bir protokol kalıbı içinde kalmayarak, daha çağdaş bir anlayış ile devrinin büyük isim yapmış Başvekil ve kumandanlarına da, doğrudan doğruya hitab etme inceliğini gösterebilmiştir. Bu durum, Osmanlı Devleti'nin en kritik döneminde hükümdarlık yapan II. Abdülhamid'in, devrinin modern diplomasi davranışı içinde bulunmayı siyâsî bir zaruret olarak kabul ettiğinin de bir işareti olsa gerektir. Bu bakımdan, sözü edilen mektub ve telgrafların -bâzıları siyâsî bir muhtevâdan mahrum olsalar bile- II. Abdülhamid'in takip ettiği ince denge politikasının detaylarının bir kısmını gözler önüne serdiğinden ve devrin Osmanlı diplomasi dilindeki bu tür yazışma-

larına güzel bir örnek teşkil ettiğinden, yayımlanmalarının faydalı olacağı kanaatine varılmıştır.

Yayımlanan bu mektub ve telgraflar, Fransızca sûretleri ile mukayese ve kontrol edilmiştir. Şahıs ve yer isimleri Fransızca imlâlarına riâyet edilerek aynen kullanılmış, yazışmalarda isimleri belirtilmemiş olan şahıslar, metinde ilk geçtikleri yerlerde sayfa alt notlarında gösterilmiş ve tarihsiz olanların da kısmen konularından hareketle doğru bir şekilde tarihlendirilmesine çalışılmıştır. Ayrıca, mektub ve telgraflar yazmadaki sırasına göre tarafımızdan numaralandırılmıştır.

M E T İ N

Taraf-ı eşref-i hazret-i Şehinsâhiden hükümdârân hazarâtına şeref-tastîr buyurulan nâme ve telgrafnâme-i hümâyûnların Türkçe ve Fransızca sûretleri olup, ber-mantûk-ı emr ü fermân-ı hümâyûn-ı cenâb-ı hilâfet-penâhî bir nüshası Dâire-i Kitâbet'de hıfz olunarak işbu nüshanın takdim kılındığı ve ba'demâ dahi bu yolda devâm edileceği ma'rûzdur.

Fî 29 Zilhicce sene 1308

1

Taraf-ı eşref-i cenâb-ı Cihân-bâniden Rusya İmparatoru¹⁹ hazretlerine telgrafnâme-i hümâyûn sûreti

Müsâfirin-i muhteremim, birâder-i fehâmet-güster-i haşmet-penâhîleri Grand Duc Sergei ve Grand Duc Paul ile Grande Duchesse Elisabeth hazarâtının tarafımızdan sûret-i kabûlleri vesilesiyle, hakkımızda bilhassa ibrâz buyurulan âsâr-ı nezâket ü meveddete pek ziyâde teşekkür eder ve bu vesile-i cemîleden bi'l-istifâde hemcivâr olan iki devlet beyninde teyemmünen cârî ve ber-devâm olan

¹⁹ 1881-1894 yılları arasında tahtta bulunan Rus Çarı III. Aleksandr. 50 yaşında olduğu halde hastalanarak vefat eden III. Aleksandr'ın yerine oğlu II. Nicola geçmiştir.

münâsebât-ı dostâne ve hasenenin te'eyyüd ve teşeyyüdü ârzü-yı samimisinde bulunduğuma i'timâd buyurmalarını recâ ederim.

Fi 29 Eylül sene [18]88

2

Taraf-ı eşref-i hazret-i Şehinşâhiden İran Şâhi²⁰ hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Yevm-i vilâdet-i aliyye-i şehâmet-penâhilerine müsâdif olan rûz-ı behcet-efrûz hasabiyle zât-ı şehâmet-simâtlarını tebrik ü tehniyetle kesb-i mes'adet ve tezâyüd-i ömr ü ikbâl ve übbehet ü iclâl-i şâhileri hakkındaki temenniyât-ı samimiyemin dahi tekrâr u beyânına mübâderet eylerim.

Fi 12 Teşrin-i evvel sene [18]88

3

Taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhiden Grand Duc Sergei'e telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Dâhil-i memâlikimizde seyâhatlerinin memnûniyet-i fahimâne-lerini mücib olacak sûretde kemâl-i âfiyet veistirâhatle devâm etmekte olmasından dolayı pek ziyâde mahzûz oldum. İşbu mahzûziyyetimin beyânı vesilesiyle mülâkâtımızın tekerrürü hakkındaki ârzümü tekrâr ve Grande Duchesse hazretleriyle, birâder-i ehamfleri Grand Duc hazretlerine selâmımızın tebliğ buyurulmasını recâ ederim.

Fi 20 Teşrin-i evvel sene [18]88

4

Taraf-ı eşref-i cenâb-ı Şehinşâhiden Rusya İmparatoru hazretlerine nâme-i hümayûn sûreti

20 Kaçar Hânedânı'ndan olan ve 1848-1896 yılları arasında saltanat süren Nastreddin Şah.

Devleteyn beyninde mevcûd ve bâkî ve ân-be-ân takviye ve te-rakkisi ehass-ı âmâl-i senâ-hâhî olan münâsebât-ı hasene-i muvâlât-kârî ve revâbıt-ı kaviyye-i muhâdenet-şi'ârinin te'ekküdüne her bâr ihtimâm olunmakda ve zât-ı haşmet-simât-ı imparatorilerine olan hürmet-i fâ'ika ve meveddet-i samimiyemizin delâil-i fi'liyyesini dâ'imâ ibrâz için bu misillü vesâ'il-i münâsibeden istifâde olunması dahi, şerâ'it-i lâzime-i hem-civârî ve meveddetden addedilmekde olduğu gibi, bu kerre memâlik-i Devlet-i aliyyemizle mütecâvir olan Kırım'a²¹ azîmet-i İmparatorlerinin istihbâr olunması bu maksadın husûlüne zerî'a-i cemile ittihâz kılınmış olduğundan, taraf-ı muhibbânemizden bi'z-zât râsime-i hog-âmedî ve muhâleset-kârî ifâ etmek üzere yâverân-ı kirâmımızdan ve asâkir-i şâhânemiz mütehayyızân-ı müşîrânından olup ve murassa' Osmânî ve Mecidî nişânlarıyla altun ve gümüş imtiyâz madalyalarını hâ'iz ve hâmil bulunan Fuad Paşa ile, Mâbeyn-i hümayûn-ı mülûkânemiz kâtiblerinden ve rütbe-i ulâ sınıf-ı evveli ricâlinden olup ikinci Mecidî ve üçüncü Osmânî nişânlarıyla gümüş İmtiyâz Madalyası'nı hâ'iz ve hâmil bulunan Ali Cevad Bey, sefâret-i fevkalâde ile ve sûret-i mahsûsada cânib-i meveddet-câlib-i İmparatorilerine i'zâm edilmekle, müşârûn-ileyhimânın taraf-ı âli-i haşmetâncilerinden mazhar-ı i'timâd buyurulması recâsiyle işbu nâme-i meveddet-alâme-i muhibbânemiz tahrîr ve tesyîr kılındığı ma'lûm-ı fehâmet-melzûm-ı İmparatorileri oldukda, savb-ı senâ-hâhî bekâ-yı âsâr-ı muvâlâtleriyle mübâhî olmasını temennî eylerim.

Fi 18 Safer sene [1]306

ve

Fi 12 Teşrin-i evvel sene 1304

5

Taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhiden Yunan Kraliçesi²² hazretlerine nâme-i hümayûn sûreti

21 Rus Çarı yaz aylarında âflesi ile birlikte Kırım'a gelir ve Livadya'daki yazlık sarayında bir müddet kalırdı. Kırım'ın eski bir Osmanlı ülkesi olduğu hâtrasından hareketle, Çar'ın bu gelişlerinde kendisine bir «hoş geldin» hey'eti gönderilmesi âdet hâline gelmişti.

22 1867'de Yunanistan Kralı I. Georg ile evlenen Rus Granddüşesi Olga.

Zevc-i muhteremleri haşmetlü Kral hazretleriyle beynimizde derkâr olan hubb u muvâlât iktizâsınca, müşârün-ileyh hazretlerinin taht-ı kraliye ku'ûd-ı haşmet-nümûd-ı hükümdârîlerinin yirmi beşinci sene-i devriyesi yevm-i mahsûsunun hulûlü münâsebetiyle icrâ kılınmakta olan tebrikât-ı meserret-âyâta hasbe'l-ihlâs taraf-ı muhibbânemizden dahi iştirâk olduğundan, bu vesile-i haseneden bi'l-istifâde taraf-ı hâlisânemizden te'sîs ve ihdâs olunup, zât-ı nezâket-simât-ı haşmetânelerine ihdâsını öteden berü ârzü eylemekte olduğum Şefkat Nişânı'mızın bir kıt'asını Mirlivâ Cevâd Paşa'ya tevdi'an cânib-i fehâmet-câlib-i haşmetânelerine irsâl eyledim.

İşbu yâdigâr-ı muhibbânemizin nezd-i haşmet ve kadd-i fahimânelerinde mazhar-ı hüsn-i kabûl olacağına ümmîdi ve bu misillü eyyâm-ı sârrenin müşâhede-i emsâliyle zevc-i mükerrerem-i haşmetâneleri ve bi'l-cümle hânedân-ı me'âli-üvân-ı fahimâneleriyle savn-ı samedânide masûn buyurulmaları temenniyâtının tekrâriyle terkîm-i nâme-i muhâleset-alâme-i hâlisîye mübâderet kıldını.

Fî 18 Safer sene [1]306

ve

Fî 12 Teşrin-i sene [1]304

6

Taraf-ı eşref-i hazret-i pâdişâhiden Yunan Kralı²³ hazretlerine nâme-i hümayûn sûreti

Taht-ı kraliye ku'ûd-ı haşmetânelerinin yirmi beşinci sene-i devriyesinin hulûlü münâsebetiyle icrâ kılınmakta olan tebrikât-ı meveddet-âyâta iştirâk ile hakk-ı âli-i hükümrânîlerinde olan hissiyât-ı muhâleset-âyâtımızın derecâtını ve hem-civâr olan devleteyn beyninde teyemmünen câri ve ber-devâm olan münâsebât-ı hasene ve dostânenin gündün güne tevâfür ü tezâyüdü mültezim-i hâlisânemiz olduğunu bu vesile-i cemîle ile dahi zât-ı haşmet-simât-ı kralîlerine şifâhen beyân ve iblâğ eylemek üzere Teftiş-i Umûmî-i Askerî

23 30 Ekim 1863'de Yunanistan Kralı olan I. Georg (1845-1913). İngiltere kraliyet âilesiyle de akrabalığı olan Danimarka Kralı IX. Christian'ın oğlu olup, asıl adı Wilhelm'dir. Yunanistan Kralı olunca Georg adını almış ve 1867'de Rus Granddüşesi Olga ile evlenmiştir.

Komiyonu a'zâsından olup, birinci rütbe-i Mecidî ve ikinci rütbe-i Osmânî nişânlarımızı ve altın ve gümüş İmtiyâz madalyalarını hâ'iz ve hâmil olan Mirlivâ Cevâd Paşa sefâret-i mahsûsa ve fevkalâde ile nezd-i âli-i haşmetânelerine i'zâm kılınmağla, zât-ı haşmet-simât-ı kralîlerinin bâ-kemâl-i sıhhat ve âfiyet taht-ı hükümrânîlerinde dâ'im ve bi'l-cümle hânedân-ı seniyyü'l-üvân-ı haşmetânelerinin savn-ı samedânide masûn olmaları temenniyâtının tekrâriyle terkîm-i nâme-i meveddet-alâme-i hâlisîye mübâderet eyledim.

Fî 18 Safer sene [1]306

ve

Fî 12 Teşrin-i evvel sene [1]304²⁴

7

Taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhiden Rusya İmparatoru hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Sivastopol'dan Petersburg'a avdet buyurulurken demiryol üzerinde vuku'a gelen kazâ-yı nâgehâniden zât-ı haşmet-simât-ı imparatorîleriyle a'zâ-yı hânedân-ı me'âli-üvân-ı haşmet-penâhîlerinin savn-ı samedânide bulunmalarından dolayı, zât-ı fehâmet-simât-ı hükümrânîlerini an-samîmî'l-kalb tebrik eder ve dâ'imâ hıfz-ı ilâhîde bulunmaları hakkındaki temenniyât-ı hâlisânemi tekrâr eylerim.

Fî 1 Teşrin-i sâni sene [18]88

8

Taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhiden Felemenk Kralı²⁵ hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

24 Yunan Kralı I. Georg'un tahta çıkışının 25. yıldönümü münâsebetiyle Abdülhamid'in gönderdiği 18 Safer 1306 (24 Ekim 1888) tarihli bu mektubun yanında, yine aynı hususla alakalı olarak, önceden 16 Safer 1306 (22 Ekim 1888) tarihli bir mektub daha gönderdiği görülmektedir (bk. yukarı s. 419). Mezkûr mektublar arasında 2 gün gibi bir fark olmakla beraber, sonraki tarihli mektubun daha tafsilâtî olarak kaleme alındığı belirtilmelidir.

25 1848-1890 yılları arasında Felemenk (Hollanda) Kralı ve Lüksemburg Dükü olan III. Wilhelm (1817-1890). Krş. s. 471, not 59.

Mizâc-ı âli-i haşmetânelerine târi olduğu ma'a't-teessif istihbâr olunan inhirâfdan dolayı, istifsâr-ı hâtır-ı meveddet-müzâhir-i hükümdâriyelerine ibtidâr ve karîben i'âde-i âfiyet buyurmaları hakkındaki temenniyât-ı samîmiyeme i'timâd buyurmalarını recâ eylerim.

Fî 8 Teşrin-i sâni sene [18]88

9

Taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhîden Belçika Kralı²⁶ hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Yevm-i mahsûs-ı kralîlerinin hulûlünden dolayı, zât-ı âli-i haşmetânelerini an-samîm tebrik eder ve bi'l-cümle hânedân-ı hükümrânîleriyle beraber sa'âdet-hâl-i haşmetâneleri hakkındaki temenniyât-ı hâlisânemi tekrâr eylerim.

Fî 15 Teşrin-i sâni sene [18]88

10

Taraf-ı eşref-i hazret-i Şehinşâhîden Yunan Kralı hazretlerine cevâb-nâme-i hümayûn sûreti

Hakk-ı senâ-verânemde olan vedd ü mahabbet ve devletimiz bey-ninde teyemmünen mevcûd olan revâbit-ı hasene-i hem-civârının te'kidî hakkındaki azm ü niyyet-i haşmetânelerini mu'lin olmak üzere ihdâ buyurulan *سرور* Nişânı'nın sefâret-i fevkalâde ile nezd-i muhlisiye i'zâm kılınan General *بار* Valtinos ve Monsieur *بیش* Antonopow vesâyetleriyle irsâl buyurulduğuna dâir nâme-i kralîleri nişân-ı mezkûr ile berâber bi'l-vusûl mûmâ-ileyhimâ yedlerinden ahz edilmiş ve bu vesîle ile irâd buyurulan kelimât-ı nevâzişkârî nezd-i meveddet-mend-i senâ-şi'ârîde müstelzim-i memnûniyet olduğu misillü, işbu vazîfeyi ifâya mûmâ-ileyh *بار* Valtinos gibi kudemli ve emekdâr bir cenerâl intihâb buyurulması başkaca mahzûziyetimizi mücib olmuştur. Hem-civâr olan hükümeteyn hükümdâ-

26 1865-1903 yılları arasında saltanat süren II. Léopold (1835-1903).

rânı beyninde nişân te'âtisi iki tarafca da vukû'at-ı mâziyenin unutulmuş olarak istikbâlen muhafaza-i menâfi-i müstereke için münâsebât-ı mevcûde-i dostânenin ân-be-ân te'kid ü teşyidine i'tinâ olunacağını müeyyid âsâr-ı cemîleden olduğundan, işbu eser-i cedid-i muhâlese-nin dâimâ hâtır-nişân-ı muhibbânemiz olacağına ve gerek zât-ı âli-i hükümrânîlerinin, gerek a'zâ-yı hânedân-ı haşmetânelerinin tevâfûr-i sa'âdet ü bahtiyârîsi temenniyâtı cânib-i muhlisiden dahi bi'l-mukâbele tezkâr kılındığına i'timâd buyurmaları recâsiyle cevâb-nâme-i meveddet-alâme-i hâlisânemiz tahrîr ve uhdelere tefviz olunan vazîfeyi hüsn-i ifâ etmiş olan sefir-i mûmâ-ileyhimâya tevdi'an savb-ı haşmet-edeb-i fahimânelerine ba's ü tesyîr kıldı.

Fî 13 Rebîü'l-evvel sene [1]306

ve

Fî 5 Teşrin-i sâni sene [1]304

11

Taraf-ı bâhirü's-şeref-i hazret-i Hilâfet-penâhîden Avusturya İmparatoru²⁷ hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Taht-ı imparatoriye ku'ûd-ı haşmet-nümûd-ı hükümdâriyelerinin kırkinci sene-i devriyesi yevm-i mahsûsunun hulûlü münâsebetiyle icrâ kılınmakta olan tebrikât-ı hâlisâneye iştirâk ile zât-ı âli-i haşmet-penâhîyelerinin bâ-kemâl-i mahabbet ve sa'âdet taht-ı hükümrânîlerinde dâ'im olmaları temenniyâtını an-samîmi'l-kalb tekrâr ederim.

Fî 2 Kânûn-ı evvel sene [18]88

12

Taraf-ı eşref-i cenâb-ı Hilâfet-penâhîden Karadağ Prensi²⁸ hazretlerine telgrafnâme hümayûn sûreti

27 1848-1916 yılları arasında Avusturya-Macaristan İmparatoru olan Franz Joseph (1830-1916).

28 1860-1918 yılları arasında Karadağ Prensi olan, 1910'da Kral ünvanını alan ve 1916'da sürgüne gönderilen Nicola (1841-1921).

Prens George Karageorgeovitz'in vukû'-ı vefâtından dolayı zât-ı fahimânelerince hâsıl olan keder-i azime, ben dahi an-samim iştirâk eylerim.

Fi 27 Kânûn-ı evvel sene [18]88

13

Taraf-ı eşref-i cenâb-ı Şehinşâhîden Almanya İmparatoru²⁹ hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Sene-i cedîde münâsebetiyle tebrikât-ı muhâleset-âyâtımı ve zât-ı haşmet-simât-ı imparatorileriyle, hânedân-ı celilü'l-ünvân-ı hükümânîlerinin sa'âdet-i hâli temenniyâtında bulunduğumu beyân ile kesb-i mahzûziyet eder ve beynimizde mevcûd olan hubb u muvâlâtın ân-be-ân te'yid ü teşyidi arzû-yı hakikisinde bulunduğumun beyânıyla işbu hissiyât-ı muhâleset-kârânemin haşmetlü İmparatoriçe hazretlerine dahi iblâğ buyurulmasını zât-ı haşmet-simât-ı imparatorilerinden recâ eylerim.

Fi 1 Kânûn-ı sâni sene [18]89

14

Taraf-ı eşref-i cenâb-ı Hilâfet-penâhîden Avusturya İmparatoru hazretlerine telgrafnâme hümayûn sûreti

Mebde'-i sâl-i cedîd hasebiyle zât-ı âli-i imparatorilerini tebrik eder ve hem-civâr olan iki devlet beyninde teyemmünen mevcûd olan münâsebât-ı dostânenin teyyüd ü tekküdü ehass-ı âmâlimiz olduğu beyânıyla, hissiyât-ı muvâlât-kârânemin imparatoriçe hazretlerine dahi beyân buyurulmasını recâ ederim.

Fi 1 Kânûn-ı sâni sene [18]89

29 Son Prusya Kralı ve Alman İmparatoru (1888-1918) olan II. Wilhelm (1859-1941). I. Cihan Savaşı sonunda Hollanda'ya kaçmış ve orada ölmüştür.

15

Taraf-ı eşref-i cenâb-ı Şehinşâhîden İmparatoriçe Augusta³⁰ ve İmparatoriçe Frédéric³¹ hazarâtına telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Sene-i cedîdenin hulûlü münâsebetiyle tebrikât-ı hâlisânemin kabûlünü ve hakk-ı âlilerinde lâ-yetegayyer olan hissiyât-ı ta'zîm-kârâne ve muhâdenet-şî'ârâneme itimâd buyurulmasını recâ ederim.

Fi 1 Kânûn-ı sâni sene [18]89

16

Taraf-ı eşref-i cenâb-ı Şehinşâhîden haşmetlü İngiltere Kraliçesi³² hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Sene-i cedîdenin hulûlü münâsebetiyle kemâl-i mahzûziyyetle beyân-ı tebrikâta ve zât-ı âli-i hükümdârileriyle hânedân-ı fehâmet-şân-ı haşmetânelerinin sa'âdet-i hâli hakkındaki temenniyâtımın kabûl buyurulması recâsına mübâderet eylerim.

Fi 1 Kânûn-ı sâni sene [18]89

17

Taraf-ı eşref-i cenâb-ı Şehinşâhîden Fransa Cumhuriyeti reisi³³ hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

30 Büyük Ana İmparatoriçe Maria Louise Katherina (1811-1890). Sachsen-Walmer Prensesi iken, 1861'de Prusya Kralı, 1871-1888 yılları arasında Alman İmparatoru olan I. Wilhelm'le evlenmiş idi.

31 İngiltere Prensesi (kızlık adı Viktoria) ve Kraliçe Viktoria'nın kızı olan Ana İmparatoriçe Fredèrik (1840-1901). 9/III-15/VII/1888 arasında, sadece 99 gün Alman İmparatoru ve Prusya Krallığında bulunan III. Fredèrik (1831-1888)'le 1858'de evlenmiş idi.

32 1837-1901 yılları arasında İngiltere Kraliçesi olan Viktoria (1819-1901).

33 1837-1894 yılları arasında Fransa Cumhurreisi olan Sadi Carnot (1837-1894). 24 Haziran 1894'de Lyon'da İtalyan Caserio tarafından öldürülmüştür.

Mebde'-i sâl-i cedîd hasebiyle tebrikâtımı ve zât-ı asilâneleriyle Fransa'nın sa'âdet-i hâli hakkındaki temenniyâtımı bâ-kemâl-i mem-nûniyyet beyân ve iş'âr ederim.

Fî 1 Kânûn-ı sâni sene [18]89

18

Taraf-ı cenâb-ı Şehinşâhiden İtalya Kralı³⁴ hazretlerine telgraf-nâme-i hümayûn sûreti

Sene-i cedide münâsebetiyle tebrikât-ı hâlisânemi ve zât-ı âli-i kralîleriyle Kraliçe hazretlerinin ve hânedân-ı efhamilerinin teva-für-i ömr ü âfiyet-i fahimâneleri hakkındaki temenniyâtımı beyân ile kesb-i mahzûziyyet ederim.

Fî 1 Kânûn-ı sâni sene [18]89

19

Taraf-ı eşref-i cenâb-ı Şehinşâhiden haşmetlü İspanya nâ'ibe-i³⁵ hükümeti hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Sâl-i cedîdin hulûlü münâsebetiyle tebrikât-ı dostânemi zât-ı âli-i fahimânelerine beyân ile kesb-i mahzûziyyet eyler ve zât-ı fe-hâmet-simâtlariyle mahdûm-ı mükerrerleri haşmetlü Kral hazretle-rinin tezâyüd-i eyyâm-ı ömr ü âfiyet-i fahimâneleri temenniyâtında bulunduğumun beyânına mübâderet eylerim.

Fî 1 Kânûn-ı sâni sene [18]89

20

Taraf-ı eşref-i cenâb-ı Şehinşâhiden Belçika Kralı hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

34 1878-1900 yılları arasında İtalya Kralı olan Humbert (1844-1900). Monza'da bir suikast sonucu öldürülmüştür.

35 Avusturya Arşidükü Karl Ferdinand'ın kızı ve 1879'da İspanya Kralı Alfons ile evlenen Marie Christine (1858-1929). 1886-1902 yılları arasında oğlu XIII. Alfons (1886-1931) adına İspanya Nâibesi olarak saltanat sürdü.

Hulûl-i sâl-i cedîd münâsebetiyle tebrikâtımı ve zât-ı âli-i hü-kümdârîleriyle Kraliçe hazretlerinin ve hânedân-ı efhamilerinin te-zâyüd-i eyyâm-ı ömr ü âfiyet-i efhamîleri temenniyâtında bulunduğumu beyân ile kesb-i mahzûziyyet ederim.

Fî 1 Kânûn-ı sâni sene [18]89

21

Taraf-ı eşref-i cenâb-ı Şehinşâhiden İsveç ve Norveç Kralı³⁶ hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Sâl-i cedîdin hulûlü münâsebetiyle tebrikât-ı hâlisânemi ve zât-ı haşmetâneleriyle hânedân-ı efhamilerinin tezâyüd-i eyyâm-ı ömr ü âfiyet-i efhamîleri temenniyâtında bulunduğumu beyân ile kesb-i fahr eder ve işbu hissiyât-ı dostânemin Kraliçe hazretlerine dahi beyân buyurulmasını recâ ederim.

Fî 1 Kânûn-ı sâni sene [18]89

22

Taraf-ı eşref-i hazret-i Hilâfet-penâhiden Rusya İmparatoru hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Mebde'-i sâl-i cedîd münâsebetiyle zât-ı haşmet-simât-ı hüküm-dârîlerine tabrikât-ı muhâleset-âyâtımın beyânıyla kesb-i mahzûziyyet eder ve beynimizde mevcûd olan hubb u muvâlâtın ân be-ân te'ekküdü ârzü-yı samîmisinde bulunduğumu ve zât-ı haşmet-simât-ı imparatorlarının tezâyüd-i eyyâm-ı ömr ü âfiyetleriyle hânedânı celîlü'l-ünvân-ı hükümrânîlerinin sa'âdet-i hâli hakkında temenni-yâtımı tekrâr eylerim .

Fî 1 Kânûn-ı sâni sene [18]89

36 1872'den itibaren İsveç ve 1905'e kadar Norveç Kralı olan II. Oskar (1829-1907). 1857'de Nassau Prensesi Sophie ile evlendi.

23

Taraf-ı eşref-i hazret-i Hilâfet-penâhîden Rusya İmparatoriçesi³⁷ hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Hakk-ı âli-i haşmetânelerinde derkâr olan hissiyât-ı ihtirâm-kârânemi sene-i cedîdenin tebrîki vesîlesiyle dahi zât-ı haşmetânelerine beyân ile kesb-i mahzûziyyet eder ve zât-ı nezâket-simâtlariyle zevc-i muhteremleri haşmetlü İmparator hazretlerine tezâyüd-i eyyâm-ı ömr ü âfiyet ve sa'âdet-i hâlleri hakkındaki temenniyât-ı hâlisânemi an-samîmî'l-kalb tekrâr eylerim.

Fî 1 Kânûn-ı sâni sene [18]89

24

Taraf-ı eşref-i hazret-i Şehinşâhîden Yunan Kralı hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Sene-i cedîde mülâbesesiyle zât-ı haşmet-simâtlarını tebrik eder ve zât-ı haşmetâneleriyle haşmetlü Kraliçe hazretlerinin ve hânedân-ı kralîlerinin tevâfûr-i eyyâm-ı ömr ü âfiyet ve sa'âdet-i hâlleri temenniyât-ı hâlisânesinde bulunduğumu beyân eylerim.

Fî 1 Kânûn-ı sâni sene [18]89

25

Taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhîden Karadağ Prensi hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Sene-i cedîde münâsebetiyle zât-ı âli-i fahîmânelerini tebrik eder ve zât-ı fehâmet-simâtlariyle zevce-i muhteremelerine sa'âdet-i hâlleri hakkındaki ârzü-yı samîmîmi bu vesîle ile dahi tekrâr eylerim.

Fî 1 Kânûn-ı sâni sene [18]89

37 Rus Çarı III. Aleksandr'ın karısı Maria Feodorovna.

26

Taraf-ı eşref-i hazret-i Şehinşâhîden Felemenk Kralı hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

İnhirâf-ı mizâc-ı haşmetânelerinin imtidâdı bâ'is-i teessüfüm olarak an-karibi'z-zamân tamâmen i'âde-i sıhhat-i hükümdârîleri temenniyât-ı hâlisânesini tekrâr ederim.

Fî 15 Kânûn-ı sâni sene [18]89

27

Taraf-ı eşref-i hazret-i Hilâfet-penâhîden Almanya İmparatoru hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Zât-ı haşmet-simât-ı hükümdârîlerinin yevm-i vilâdetinin hü-lûlünden dolayı tebrikât-ı hâlisânemin kabul ve zât-ı haşmet-simât-ı hükümrânîleriyle hânedân-ı celîlü'l-üvân-ı imparatorîlerinin tezâyüd-i ömr ü ikbâl ve sa'âdet-i hâlleri hakkında dâimâ tekrâr eylemekde olduğum temenniyât-ı samîmiyyeye i'timâd buyurulmasını recâ ederim.

Fî 27 Kânûn-ı sâni sene [18]89

28

Taraf-ı eşref-i hazret-i Hilâfet-penâhîden Avusturya İmparatoru hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Mahdûm-ı fehâmet-melzûm-ı haşmet-penâhîleri Archiduc Rodolphe³⁸ hazretlerinin bu sabah füc'eten vefât eylediğini kemâl-i

38 Avusturya- Macaristan veliahdî ve İmparator Franz Joseph'in oğlu olan Archiduc Rodolphe (1858-1889), 1881'de Belçika Kralı II. Léopold'un kızı Stéphanie ile evlenmiş ve 30 Ocak 1889'da sevgilisi Maria Betsera ile birlikte Mayerling'de intihar etmiştir. Archiduc Rodolphe'un ölümüne dair şayi olan rivâyetler, Viyana sefiri Sadullah Paşa'nın 4 Şubat 1889 tarihli bir arzîyle Pâdişâha bildirilmiştir (bk. BA, Yıldız Tasnifi, Kısım 30, Evrak nr. 1230, Zarf nr. 51, Karton nr. 78). Bu konuda ayrıca bkz. Mehmed Galib, *Sa'dullah Paşa yâhûd Mezârdan Nidâ*, İstanbul 1909, s. 97.

te'essüfle istihbâr eyledim. İşbu vak'a-i müellimenin zât-ı haşmet-simât-ı hükümdârîleriyle hânedân-ı me'âlf-ünvân-ı imparatorîlerine irâs eylediği küdürât-ı azîmeden hasbe'l-muhâdenet muhlisleri dahi aşuru derece müte'essir olduğumu beyân ile Hâlık te'âlâ hazretlerinin zât-ı haşmet-simât-ı hükümrânîleriyle hânedân-ı imparatorîlerine sabr-ı cemil ve ömr-i tavil ihsân buyurması temenniyât-ı samîmiyesinde bulunduğuma i'timâd buyurmalarını recâ ederim.

Fî 30 Kânûn-ı sâni sene [18]89

29

Taraf-ı eşref-i hazret-i Şehinşâhiden Avusturya İmparatoriçesi³⁹ hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Sevgili mahdûm-ı âlf-i haşmet-penâhileri Archiduc Rodolphe hazretlerinin haber-i vefâtı muhlislerince pek ziyâde te'essürü mücib olmuştur. Dûcâr oldukları keder-i azîmden dolayı zât-ı fehâmet-simât-ı haşmetânelerine tesliyet-bahş olacak söz bulmak mümkün olamıyacağından keder-i azîminize cidden iştirâk ile cenâb-ı Hakk'ın zât-ı sâmi-i ehamilerine sabırlar ihsân buyurması temenniyâtını an samîmi'l-kalb ifâ eylemekte bulunduğumu beyân ile iktifâ eylerim.

Fî 31 Kânûn-ı sâni sene [18]89

30

Taraf-ı müstecm'ü's-şeref-i hazret-i Şehinşâhiden müteveffâ Archiduc Rodolphe'un zevcesi Prenses Stéphanie hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Kâbil-i tesliye olmayan keder-i azîm-i fahîmânelerini mücib olan hâdise-i efiime, muhlislerince dahi hüzn ü esefi mü'eddi olmuştur. Sevgili zevciniz Archiduc Rodolphe hazretlerinin bundan akdem Dersâadet'e vukû' bulan azîmetlerinde kendileriyle ne vechile te'yîd-i

39 Bavyera Prensesi ve 1854'de Avusturya-Macaristan İmparatoru Franz Joseph ile evlenen İmparatoriçe Elisabeth (1837-1898). 10 Eylül 1898'de Genf'de öldürülmüştür.

râbîta-i veğd ü mahabbet eylemiş olduğumu tahattur eyledikçe, teessüfüm bir kat daha tezâyüd etmektedir. Hemen Hak te'âlâ hazretleri zât-ı âlîlerine sabr-ı cemil ihsân buyursun. Âmin.

Fî 31 Kânûn-ı sâni sene [18]89

31

Cânib-i seniyyü'l-cevânib-i hazret-i Şehinşâhiden Belçika Kralı Léopold hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Dâmâd-ı âlf-i hükümrânîleri Archiduc Rodolphe hazretlerinin vukû'-ı vefâtıye dücâr oldukları zâyî'a-i efiimeden dolayı zât-ı sâmi-i ehamilerine hissiyât-ı ta'ziyet-kârimî ve keder-i azîminize iştirâk eylemekte olduğumu beyân ederim. Hemen cenâb-ı Hak zât-ı âlf-i haşmetânelerîyle sevgili kerime-i muhteremelerine sabırlar ihsân buyursun.

Fî 31 Kânûn-ı sâni sene [18]89

32

Taraf-ı eşref-i hazret-i Şehinşâhiden Duc d'Edinbourg⁴⁰ hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Londra'ya avdet buyurulmazdan evvel bir daha mülâkât arzusunda bulunduğumuz halde, hasbe'l-icâb doğrudan doğruya Londra'ya avdet buyurulacağından dolayı, müteessif oldukları Sir [William] White⁴¹ tarafından ihbâr olunmuştur. Mülâkât-ı mev'ûde-i fahîmânelerîyle kesb-i mahzûziyyet edilmeksizin vukû'-ı avdetleri bizce dahi mücib-i te'essüf olup ma'amafih ârzü-yı mülâkâtın bir vakt-i

40 İngiltere Kraliçesi Viktoria'nın ikinci oğlu olup, Rus Çarı II. Alexander'ın kızı Maria Alexandrawa ile evlenen ve 1900 senesinde vefat eden Alfred Temmuz 1887'de İstanbul'u ziyaret etmişti.

41 1886-1891 yılları arasında İngiltere'nin İstanbul elçiliğinde bulunmuş olan Sir William White hakkında bkz. C.L. Smith, *The Embassy of Sir William White at Constantinople (1886-1891)*, Oxford 1957.

münâsibde husûle geleceği ümmîdinde bulunduğumu beyân ile tecdid-i âsâr-ı meveddete ibtidâr eylerim.

Fî 16 Mart sene [18]89

33

Taraf-ı eşref-i hazret-i Şehinşâhiden Karadağ Prensi hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Petersbourg'da bulunan kerîme-i fahîmânelerinin rahatsız oldukları ma'a't-teessüf mesmû'-ı muhibbânemiz olduğundan, bundan dolayı tabî'iyü'l-husûl olan hüzn ü elem-i fahîmânelerine iştirâk ile müşâretün-ileyhânın bir an evvel şifâ-yâb olmalarını temennî etmekde olduğumu beyân ederim.

Fî 16 Nisan sene [18]89

34

Taraf-ı eşref-i hazret-i Şehinşâhiden Kral Milan⁴² hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Yevm-i vilâdetimizin hulûlü münâsebetiyle icrâ buyurulan tebrikâtдан tahassül eden memnûniyetimi ma'a't-teşekkür beyân ile İstanbul'da buldukları esnâda taraf-ı haşmetânelerinden ibrâz olunup ziyâdesiyle takdîratımızı mûcib olan âsâr-ı vedd ü mahabbet dâimâ hâtır-nişânımız olacağını ityân ve hakk-ı haşmetânelerindeki hissiyât-ı vedâd-kârânemin devâm u bakâsına i'timâd buyurmalarını recâ ederim.

Fî 16 Nisan sene [18]89

42 1868-1889 yılları arasında Sırp Prensi ve Kralı olan Milan Obrenoviç (1854-1901). 1882'de Kral unvanını aldı ve 1889'da tahttan feragat etti. 1894-1900 yılları arası tekrar Sırp Kralı oldu.

35

Taraf-ı bâhîrû's-şeref-i hazret-i Şehinşâhiden İtalya Kralı hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Yevm-i vilâdetimizin hulûlü münâsebetiyle icrâ buyurulan tebrikât ve temenniyât-ı haşmetânelerinden dolayı ziyâdesiyle teşekkür eder ve zât-ı haşmet-simât-ı hükümrânîlerinin tevâfür-i eyyâm-ı ömr ü iclâl ve hânedân-ı haşmet-penâhîlerinin sa'âdet-i hâlleri hakkındaki temenniyât-ı samîmiyemi tekrâr eylerim.

Fî 17 Nisan sene [18]89

36

Taraf-ı eşref-i hazret-i Hilâfet-penâhiden İran Şahı hazretlerine cevâben keşide buyurulan telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Yevm-i vilâdetimizin hulûlü münâsebetiyle icrâ buyurulan tebrikât-ı şehâmet-penâhîlerinden dolayı teşekkürât-ı mahsûsa-i vedâd-kârânemin kabûlüyle tevâfür-i eyyâm-ı ömr ü iclâl-i şehîmâneleri hakkındaki temenniyât-ı samîmiyeme i'timâd buyurulmasını recâ ederim.

Fî 17 Nisan sene [18]89

37

Taraf-ı eşref-i hazret-i Şehinşâhiden İsveç ve Norveç Kralı hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Hemşîre-i muhteremeleri Prenses Eugénie hazretlerinin vukû'-ı vefâtı hasebiyle hissiyât-ı ta'ziyet-kârânemi ve keder-i azîminize iştirâk eyilemekde olduğumu beyân ederim. Hemen Cenâb-ı Hak zât-ı âlî-i haşmet-penâhîlerine sabırlar ihsân buyursun.

Fî 25 Nisan sene [18]89

38

Taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhiden Prens de Galles'e⁴³ telgraf-nâme-i hümayûn sûreti

Geçende İstanbul'a gelüp, yakında Londra'ya gideceğini beyân eden mu'allim Vambéry'e⁴⁴ zât-ı fahimânelerine selâmımızı tebliğ eylemesi ifâde olunmuş idi. Mûmâ-ileyhin işbu tebliğatından beyân-ı memnûniyetimi ve sıhhat ü âfiyetimizin istifsârını hâvî telgraf-nâme-i fahimâneleri mü'eddâsı nezdimizde bâ'is-i kemâl-i mahzûziyyet olarak sıhhat ü âfiyetimizin ber-kemâl olduğunu beyân eder ve senâverleri dahi tab'-ı fahimânelerini istifsâr ve nâ-mizâc olduğu mesmû'umuz olan birâder-i âfleri fehâmetlü Duc d'Edinbourg hazretlerinin haber-i âfiyetlerine intizâr eyleriz.

Fi 28 Nisan sene [18]89

39

Taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhiden Almanya İmparatoru hazretlerine nâme-i hümayûn sûreti

Devlet-i aliyyemizle Almanya devlet-i fahimesi ve muhibb-i samimîleriyle zât-ı haşmet-simât-ı hükümdârîleri beyinde teyemmünen mevcûd ve pâydâr olan ve mahabbet-i mütekâbile-i tarafeyn icâbınca ân-be-ân tezâyüd etmekte bulunan hüsn-i münâsebât ve revâbita-i dostî ve muvâlâtın bir nişâne-i zâhiri ve alenisi olmak üzere Devlet-i aliyyemizin en büyük nişânı olarak taraf-ı senâverânemizden te'sîs ve ihdâs edilmiş olan Nişân-ı İmtiyâz'ın bir kıt'ası müteferri'âtından bulunan madalyalarıyla berâber me'mûrîn-i mahsûsa

43 İngiltere Veliâhdi olup, Kraliçe Viktoria ve Prens Albert'in oğludur. 1901'de VII. Eduard adıyla tahta geçmiş ve 1910'da ölmüştür.

44 Bir Macar Yahudisi olan Arminius Vambéry (1831/2-1913), özellikle II. Abdülhamid'le sürdürdüğü şahsî ve yakın ilişkileri sebebiyle dikkatleri üzerine çekmektedir. Kendisinin hayatı, II. Abdülhamid ve İngiltere ile olan münâsebât ve muhâberâtı için bkz. M. Kemal Öke, *İngiliz Casusu Prof. Arminius Vambéry'nin gizli raporlarında II. Abdülhamid ve Dönemi*, İstanbul 1983.

ve fevkalâde ile ol tarafa i'zâm kılınan müşîrân-ı izâmımızdan ve Teftiş-i Askerî Komisyonu a'zâsından olup, murassa' Osmânî ve birinci Mecidî nişânlarımızın ve altın ve gümüş İmtiyâz madalyalarını hâ'iz ve hâmil Ali Nizâmî Paşa⁴⁵ ile Mâbeyn-i hümayûn-ı mülûkânemiz kâtiplerinden ve rütbe-i ulâ sınıf-ı evveli ricâlinden olup, ikinci rütbeden Mecidî ve üçüncü rütbeden Osmânî nişânlarımız ile gümüş İmtiyâz Madalyası'nı hâ'iz ve hâmil olan Fâik Bey'e tevdi'an irsâl ve ihdâ eyledim. İşbu yâdigâr-ı vedâd-kârfnin hüsn-i kabûle mazhariyyeti meczûm bulunduğu ve bi'l-cümle hânedân-ı me'âli-ünvân-ı hükümrânîleriyle savn-ı samedânide masûn u mahfûz buyuruılmaları temenniyâtının tekrâr kılındığı beyâniyle savb-ı senâhâhi dâimâ âsâr-ı meveddet-disâr-ı haşmet-penâhîleriyle mubâhi kılınmak siyâkında işbu nâme-i meveddet-alâme-i muhibbânemiz tahrîr ve tesyîr kılındı.

Fi 9 Ramazan sene [1]306

40

Taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhiden Almanya İmparatoriçesi hazretlerine nâme-i hümayûn sûreti

Muhlis-i samimîleriyle zevc-i mükerrerem ve muhteremleri haşmetlü İmparator hazretleri miyâne-i muhâdenet-intimâsında teyemmünen mevcûd ve pâydâr olup, ân-be-ân tezâyüd ve terakkî etmekte bulunan vedâd ve musâfâtın derecât-ı mubâhât-âyâtını takdîren bu def'a müşîrân-ileyh hazretlerine bir nişân ihdâ ve irsâl eylemiş olduğumuzdan, işbu vesîle-i haseneden bi'l-istifâde zât-ı nezâket-simât-ı haşmetânelerine dahi Şefkat Nişânı'mızdan bir kıt'asını müşîrân-ı izâmımızdan ve Teftiş-i Askerî Komisyonu a'zâsından olup, murassa' Osmânî ve birinci Mecidî nişânlarımızı ve altın ve gümüş İmtiyâz madalyalarını hâ'iz ve hâmil bulunan Ali Nizâmî Paşa ile

45 Osmanlı paşalarından olan Ali Nizâmî Paşa (1821-1893), öğrenimini Viyana'da tamamlamış ve Abdülhamid kendisini muhtelif vazifeler ile Almanya'ya göndermiştir (bkz. Kemal Beydilli, «II. Abdülhamid devrinde gelen ilk Alman Askerî Heyeti hakkında», *Tarih Dergisi*, sayı 33, İstanbul 1979, s. 489 v.d.).

Mâbeyn-i hümayûn-ı mülûkânemiz kâtiplerinden ve rütbe-i ûlâ sınıf-ı evveli ricâlerinden olup, ikinci rütbeden Mecidî ve üçüncü rütbeden Osmânî nişânlarımız ile gümüş İmtiyâz Madalyası'nı hâ'iz ve hâmil olan Fâik Bey'e tevdi'an irsâl ve ihdâ eyledim. İşbu yâdigâr-ı muhib-bânemizin nezd-i haşmet ve kâdd-i fahimânelerinde mazhar-ı hüsn-i kabûl olacağına ümmîdi ve bi'l-cümle hânedân-ı me'âli-ünvân-ı haşmet-penâhileriyle savn-ı samedânide masûn buyurulmaları temenniyâtının tekrârı ile terkîm ve tesyîr-i nâme-i vedâd-alâme-i hâlisîye ibtidâr kılındı.

Fi 9 Ramazan sene [1]306

41

Taraf-ı eşref-i hazret-i Şehinşâhiden Kral Milan hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

İd-i sa'îd-i Fıtrın tebriki vesîlesiyle dahi ibrâz buyurdukları âsâr-ı meveddetden ve seyâhat-ı haşmetânelerinin kemâl-i âfiyet veistirâhatla vukû'undan hâsıl olan memnûniyyet-i fevkalâdemi taraf-ı haşmetânelerine iş'âra müsâra'atla hakk-ı fahimânelerindeki hissiyât-ı vedâd-kârânemin te'kid-i te'minâtına ibtidâr eylerim.

Fi 25 Mayıs sene [1]305

42

Taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhiden Grand Duc Sergei hazretlerine nâme-i hümayûn sûreti

Rusya Devlet-i fahîmesinin nezdimizde sefir-i kebîri olan Monsieur Nélidow⁴⁶ vasıtasıyla irsâl buyurulan hediye-i behiyyeyi kemâl-i mahzûziyyetle ahz eyiedim. Hakkımda bu vechile ibrâz buyu-

⁴⁶ Panslavist Rus diplomatlarından olup, İgnatief'in yakın mesâi arkadaşıdır; yapan Alexandre Ivanoviç Nelidof (1835-1907), Ayastefanos Antlaşmasını dikte edenlerdendir. 1876-1878 yılları arasında İstanbul'da Rusya Maslahatgüzarlığında bulunmuştur.

rulan eser-i nezâket pek ziyâde mûcib-i memnûniyyet olup, işbu eser-i nefisi Dersâadet'i teşriflerinin bir yâdigâr-ı kıymetdarı olmak üzere muhâfaza edeceğimi beyân eylerim. Zât-ı asâlet-simâtlarının Suriye seyâhatinden avdetde yazmış oldukları tahrîrât dahi müstelzim-i memnûniyyet olduğundan, bundan dolayı başkaca beyân-ı teşekkür ile zevce-i muhteremeleri fehâmetlü Madame [La Grande] Duchesse hazretlerine dahi bu bâbdaki teşekkürâtımı ve pâyitaht-ı saltanat-ı seniyyemde buldukları esnâda kendülerine lâzımc-i mihmân-nevâziyi icrâ edebilmiş olduğundan dolayı, hâsıl olan mahzûziyyetimi müşârün-ileyhâya iblâğ buyurmanız recâsiyle ihtirâmât-ı mahsûsamla beraber hissiyât-ı meveddet-âyâtımın kabûl buyurulmasını niyâz ederim.

Fi 29 Şevvâl sene [1]306

43

Taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhiden Avusturya İmparatoru hazretlerine nâme-i hümayûn sûreti

Haşmetlü İmparatoriçe hazretleriyle Archiduc Valérie'nin vâki' olan kazâdan bi-avni'llâhi te'âlâ selâmetle halâs olduğu kemâl-i memnûniyyetle mesmû'um olarak, bundan dolayı zât-ı haşmet-simât-ı imparatorileriyle imparatoriçe hazretlerini tebrik eder ve temâdi-i eyyâm-ı ömr-i haşmetâneleriyle hânedân-ı fehâmet-nişânlarının ve emâlik-i imparatorîlerinin sa'âdet-i hâli temenniyâtında bulunduğumu beyân eylerim.

44

Taraf-ı eşref-i hazret-i Şehriyâriden Japonya İmparatoru⁴⁷ hazretlerine nâme-i hümayûn sûreti

Saltanat-ı seniyyemizle devlet-i fahîmeleri beyninde teyemmünen hâsıl olan ve ân-be-ân terakkîsi arzû buyurulan revâbit-ı dosti

⁴⁷ 1867-1912 yılları arasında İmparator olan Mutsuhito.

ve muhâdenetin eser-i mahsûsu ve zât-ı haşmet-simât-ı hükümdârîlerine ber-kemâl olan mahabbet-i samîmiyyemizin nişâne-i aliyyesi olmak üzere Devlet-i aliyyemiz nişânlarının en mu'teberi bulunan imtiyâz Nişânı'mızın bir kıt'ası zât-ı fehâmet-simât-ı hükümrânîlerine ihdâ ve bunun isâline sîfün-i bahriyyemizden Ertuğrul fırkateyni⁴⁸ süvârîsi olup, ma'îyyetimiz yâverlerinden ve Bahriyye miralaylarından Osman Bey mahsûsan me'mûr ve ta'yin edilerek, savb-ı haşmet-edeb-i hükümdârîlerine isrâ kılınmış olmasıyla nişân-ı mezkûrun bir muhibb-i hâlisî yâdigârı olarak kabûlüyle dâimâ te'yîd-i âsâr-ı meveddet-kârî ve muhâdenet-şî'ârîye masrûfiyyet-i himmet-i cemile-i haşmetâneleri mütemennâ idüğü beyânıyla işbu nâme-i meveddet-alâmemiz tahrîr ve tesyîr kılındı.

45

Taraf-ı eşref-i hazret-i Tâcdârîden Japonya İmparatoru hazretlerine nâme-i hümayûn sûreti

Cânib-i haşmet-câlib-i hükümdârîlerine olan meveddet-i samîmiyyemizin nezd-i fahîmânelerinde hâsıl etdiği hissiyât-ı dostânemin alâmet-i mahsûsası olmak üzere Chrysantème nişân-ı⁴⁹ mu'teberlerinin ihdâ olduğunu mutazammın nâme-i vedâd-alâme-i İmparatorîleri nişân-ı mezkûr ile beraber vâsıl-ı dest-i mahzûziyyet olmak ve Japonya masnû'ât-ı nefisesinden irsâl-i savb-ı muhibbî kılınan hedâyâ-yı mahsûsa dahi kemâl-i memnûniyyetle ahz ve kabûl edimisedir. Zât-ı mekârim-simât-ı imparatorîleriyle miyânede hâsıl olan meveddet ü mahabbet nezd-i hulûs-verîde be-gâyet kıymetdâr olarak devâm ve terakkîsi matlûb ve mültezim olduğu hâlde, şu sûretle te'kidî râbita-i muvâlâta masrûf olan himmet-i mahsûsa-i hükümdârîleri tezyîd-i hissiyât-ı meserrât ederek evsâf-ı ber-güzîde-i hü-

48 Ertuğrul Fırkateyni Japonya'ya resmî bir gezi yapmak üzere 2 Temmuz 1888'de Tuğamiral Osman Bey kumandasında İstanbul'dan ayrılmıştır. Japonya'ya yaptığı başarılı bir geziden avdet etmek üzere yola çıktıktan iki gün sonra, 16 Eylül 1889'da patlayan bir tayfun nitecesinde batmış, başta Osman Bey olmak üzere 557 kişi boğulmuş, mürettebattan ancak 6 subay ve 63 er kurtulabilmiştir.

49 Japonya İmparatorluğu'nun en büyük nişanı olan Kasımpatı Nişanı.

kümrânîleriyle zîver-i lisân-ı memnûniyyet ve tezâyüd-i bahtiyârî ve âfiyet-i fahîmâneleri temenniyâtı tekrâr ve tilâvet kılınmış olduğu ma'lûm-ı fehâmet-meizûm-ı imparatorîleri oldukda, ba'demâ dahi savb-ı senâ-hâhî bakây-ı âsâr-ı muhâdenetleriyle mubâhî olması mültemes-i hâlisânemizdir.

46

Taraf-ı eşref-i hazret-i Tâcdârîden Japonya İmparatoru hazretlerine nâme-i hümayûn-ı husûsî sûretidir

Taraf-ı haşmetânelerinden irsâl buyurulan iki aded çekmece ile üç aded vazoyu kemâl-i mahzûziyyet ile ahz eyledim. Hedâyâ-yı mezkûre hakkımızda derkâr olan hissiyât-ı muvâlât-kârâne-i haşmetânelerinin âsâr-ı bâhiresinden olduğundan, müstezîm-i memnûniyyet-i azîmemiz olmağla, hissiyât-ı mezkûrda takdîr derecâtıyla beraber kemâl-i muhâdenetle mukabele eylerim. Memâlik-i şâhânemizin masnû'ât ve ma'mûlâtından melfûf pusulada muharrer eşyanın dahi tarafımızdan bir bergüzâr olmak üzere kabûlü temennâsı ve hakk-ı haşmetânelerinde olan hissiyât-ı ihlâs-kârânemizi beyân ve te'mîn ile izdiyâd-ı ömr ü âfiyet ve sa'âdet-i haşmetâneleri du'âsının tekrâr ü tezkâriyle terkîm-i nâme-i meveddet-alâmeye ibtidâr kılındı.

Aded	Pusula sûreti
1	Sigara kutusu, murassa' altın tuğrahi
1	Sigara maşası, kezâ
1	Sigara tablası, murassa' sîm
2	Çubuk kehriba, ağızlığı murassa'
1	چوبک باکسن çubuk, üç parça
1	چوبک کرز çubuk, kezâ
2	Tütün tablası, sîm
2	Lüle sîm, kav ve kav çakmağı
1	Sîm maşa
12	Toprak lüle

47

Kral Milan hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Hakkımızda hissiyât-ı muhibbâne-i kralilerinin beyânını müş'ir Cîsr-i Mustafa Paşa'dan keşide buyurulan telgrafnâme-yi kemâl-i mahzûziyyetle ahz eyledim. Bu bâbdaki teşekkürâtımın beyânıyla hissiyât-ı âliye-i haşmetânelerine iştirâk etdiğime itimâd buyurmalarını recâ ederim.

48

Carlsbad'da Kral Milan hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Yevm-i cülûsumuzun tebriki vesilesiyle beyân buyurulan tebrikât-ı haşmetânelerine cidden teşekkür eder ve sa'âdet-i hâl-i efhamileri temenniyâtını tekrâr eylerim.

Fî 19 Ağustos sene [1]305

49

Taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhiden Rusya İmparatoru hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Grand Duc Kostantin hazretlerinin istihsâl-i ahbâr-ı âfiyetleri nezdimizde derece-i nihâyede mültezem olduğundan, müşârün-ileyhin ahvâl-i sıhhiyelerinin hamden-lillah gün-be-gün kesb-i âfiyet etmekde olduğunu bugün istihbâr eyledim. İşbu haberin bâdî olduğu mahzûziyyet-i azimeyi zât-ı İmparatorilerine te'min ile müşârün-ileyh hazretlerinin an-karîbî'z-zemân büsbütün kesb-i âfiyet eylemeleri temenniyâtında bulunduğumu beyân ederim.

Fî 7 Ağustos sene [18]89

50

Taraf-ı eşref-i hazret-i Cihân-bâniden Avusturya İmparatoru hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Yevm-i vilâdet-i haşmet-penâhileri münâsebetiyle tebrikât-ı muhâleset-âyâtımı kabûl buyurmanızı recâ eder ve bu vesile ile dahi sa'âdet-i hâl-i hükümdârleri temenniyât-ı mahsûsasını te'yîd eyleyirim.

Fî 18 Ağustos sene [18]89

51

Taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhiden Prens Bismarck'a⁵⁰ nâme-i hümayûn sûreti

Hayreddin Paşa'nın⁵¹ tedâvisi için celb edilen tabîb-i husûsî-i fahimâneleri Doktor Schvoeninger, vâlidemle kerîmemi ve Şehremîni Mazhar Paşa'yı⁵² dahi mu'âyene ederek kararlaştırdığı sûret-i tedâviye müdâvemet hâlinde cümlesinin karîben kesb-i âfiyet eyleyeceklerini beyân eylemiş ve mûmâ-ileyhin gösterdiği eser-i hazâkat ve mesâ'f-i hâssa, takdirimizi mücib olmuştur. Tabîb-i mûmâ-ileyh huzûrumuza kabûl olduğu esnâda selâm-ı fahimânelerini iblâğ eylemesiyle, işbu eser-i meveddetden hâsıl olan mahzûziyyetimi ve Avrupa'da zât-ı fahimâneleri gibi bir dostumuz bulunmasından mut-

50 Alman Birliği'nin ve Alman İmparatorluğu'nun kurucusu olan Otto Fürst von Bismarck (1815-1898), 1862'de Prusya Başvekilî oldu. 1871-1890 yılları arasında ayrıca İmparatorluk Başvekilîliği yaptı. 1890'da genç İmparator II. Wilhelm ile anlaşamadığından vazifeden ayrılarak emekli oldu.

51 II. Abdülhamid devri devlet adamlarından olan Tunuslu Hayreddin Paşa (1822-1890), 4. XII. 1878-29. VII. 1879 yılları arasında Sadrazamlık yapmıştır.

52 1869'da Tıbbiye'den mezun olan ve 1871'de Paris'de öğrenimine devam eden Mazhar Osman Paşa (1845-1920), 1879'da Anatomi Profesörü oldu. Geriye tanınmış bir isim bırakan Paşa hakkında daha fazla malûmat için bk. Cemil Topuzlu, *İstibdat-Meşrutîyet-Cumhuriyet Dönemlerinde 80 yıllık hatıralarım*, yay. H. Hatemi-A. Kazancıgil, İstanbul 1982, s. 8. Ek. 3.

ma'in bulunduğumu beyân ile zât-ı âlinize mahsûsan selâm eder ve hakk-ı fahimânelerinde ber-kemâl olan mahabbet-i samîmiyyeme i'timad buyuracaklarını me'mûl eylerim.

Fî 7 Muharrem sene [1]307

52

Taraf-ı eşref-i hazret-i Tâcdâriden İsveç Kralı hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Pâyitaht-ı hükümdârilerinde ictimâ' edecek Elisine-i Şarkıyye Kongresi⁵² münâsebetiyle hakkımda ibrâz buyurulan âsâr-ı muvâlât-kârî-i haşmetânelerinden dolayı beyân-ı memnûniyyet ederim. Telgrafnâme-i haşmetânelerinin ba'dehû münderecâtı hakkında zât-ı hükümdârilerine bildirmek istediğim tafsilâtın pâyitahtımızda bulunan sefirleri vesâletiyle inbâ olunacağı beyâniyle, bu fursatdan bi'l-istifâde zât-ı haşmetânelerine derkâr olan hissiyât-ı hâlisâ ve gayr-ı mütegayyire-i muhibbânemin teodîdine mübâşeret eylerim.

Fî 2 Eylül sene [18]89

53

Karadağ Prensi hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Bu kerre bir mahdûmunuzun kadem-nihâde-i âlem-i vücûd olduğuna dâir vâki' olan tebşîrât-ı fahimânelerinden hâsil olan memnûniyyetimi zât-ı fahimânelerini beyân ile beraber mevîûd-ı cedîdin atval-i ömr ile mu'ammer olması temenniyâtını dahi tezkâr eylerim.

53 2 Eylül 1889 Pazartesi günü Stockholm'de başlayan ve ilki 1873 yılında Paris'de yapılmış bulunan VIII. Müştegrîkder Kongresi'ne (bkz. A. Zeki Velidi Togan, *Tarihte Usul*, İstanbul 1969, s. 271), Osmanlı Devleti'ni temsilen Ahmed Midhat Efendi (1844-1912) gönderilmiş ve kendisi bu vesile ile 3,5 ay Avrupa'da kalmıştır. (Bkz. A. Midhat, *Avrupa'da bir Cevâid*, İstanbul 1307). Ahmet Midhat Efendi daha önce Stockholm'a gönderilmesine karar verilmiş olan Mahmud Şinkiti Efendi'ye Fransızca'ya vukufundan ötürü terfîk edilmiş bulunuyordu. Ancak Şinkiti Efendi'nin istifa etmesi üzerine toplanacak «Elsine-i Şarkıyye Kongresi»ne yalnızca Ahmet Mithad Efendi'nin yollanması takarrur etmiştir. (Bkz. Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, İstanbul 1977, III, 984-985).

54

Taraf-ı eşref-i hazret-i Hilâfet-penâhiden İnan Şahı hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Vilâdet-i aliyye-i şehâmet-penâhilerine musâdif olan yevm-i mahsûs münâsebetiyle tebrîkât-ı hâlisânemi kabûl buyurmalarını recâ ve sa'âdet-i hâl ve tezâyüd-i ömr ve ikbâl-i şehimâneleri hakkındaki temenniyât-ı samîmiyyemi bu vesile-i hasene ile dahi tekrâr eylerim.

Fî 7 Safer sene [1]307

55

Karadağ Prensi hazretlerine nâme-i hümayûn sûreti

Zât-ı vâlâ-yı asilâneleri bi'l-cümle hânedân-ı fahimâneleri haklarındaki hissiyât-ı meveddet-kârânemizin bir eserini daha ibrâz etmek ve bir yâdigâr-ı mahsûs olmak üzere vefâhd-ı fehâmet-penâhileri Prens hazretlerine ihdâ eylediğimiz bir kabza seyf ile bir çift rovelver, saltanat-ı seniyyemiz tarafından bu kerre hükûmet-i fahimâneleri nezdine Orta Elçi ta'yin kılınmasıyla savb-ı me'mûriyyetine müteveccihen azîmet eden Tefvik Bey'e tevdi'an irsâl kılınmış olmağla, bunların tarafımızdan müşârün-ileyh Prens hazretlerine i'tâsiyle işbu yâdigâr-ı muhâleset-kârînin mazhar-ı hüsn-i kabûl ve savb-ı senâ-hâhî ba'demâ dahi meâsir-i cemîle-i vedâd-kârîleriyle meşmûl buyurılmak ârzûsiyle terkîm-i nâme-i muhâleset-alâmeye mübâderet kılındı.

Fî 16 Muharrem sene [1]307

56

Taraf-ı eşref-i cenâb-ı Hilâfet-penâhiden İnan Şahı hazretlerine nâme-i hümayûn sûreti

Zât-ı âlî-i şehimâneleriyle miyânede ber-kemâl olan hubb u muvâlât iktizâsınca esnây-ı seyâhat-ı hürevânelerinde senâ-verleriyle dahi mulâkât ârzû buyurulduğu halde, müddet-i seyâhat-ı hâkânîle-

rinin mahdûdiyyetiyle beraber Tahran'a sür'at-i mu'âvedet-sâmiye-i hükümrânîlerine lüzûm görülmesi, işbu ârzû-yı âlî-i şehâmet-penâhîlerinin te'ahhur-ı husûlüne bâ'is olduğu ifâdesini ve sâir makâlât-ı cemîle-i nevâziş-kârâneyi muhtevî nâme-i muhâleset-alâme-i şehmâneleri, nezdimizde mukîm sefir-i kebîri Mirzâ Muhsin Han yedinden kemâl-i mesârr ile ahz olunmuş ve hakk-ı hulûs-veride beyân buyurulan hissiyât-ı meveddet-kârî ve be-tahsis sefir-i müşârün-ileyhin şifâhen tebliğ eylediği kelimât-ı muhâleset-âyât-ı muhâdenet-şî'ârî, şitâyiş-verilerince bâ'is-i teşekkürât-ı bî-gâyât olarak tevâfûr-i eyyâm-ı ömr ve ikbâl-i şâhîleri hakkındaki temenniyât-ı samîmiyyemiz tekrâr kılındığı gibi, devleteyn beyninde teyemmünen cârî olup, cihet-i câmi'a-i İslâmiyye ile mü'eyyed bulunan münâsebât-ı hasene-i dostî ve hem-civârînin ân-be-ân te'ekküdü teşeyyüdü akdem-i âmâl-i muhibbânemiz bulunmuş olduğundan ve inşaallahü te'âlâ hulûl-i vakt-i merhûnunda mülâkât-ı mev'ûde-i hüsrevânele-riyle mubâhî olacağıma ümmîd-vâr bulunduğumun beyânıyla terkîm-i cevâb-nâme-i meveddet-alâme-i senâ-veriye ibtidâr kılındı.

Fi 27 Safer sene [1]307

57

Taraf-ı eşref-i hazret-i Şehinşâhîden Almanya İmparatoru hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Dersââdet'de şeref-vukû' bulan ikâmet-i haşmet-penâhîlerinden dolayı⁵⁴ lütfen beyân-ı mahzûziyyeti hâvî Kal'a-i Sultaniyye'den keşide buyurulan telgrafnâme-i âlî-i İmparatorilerini ahz eyledim. Hakk-ı ehakk-ı âlî-i haşmetânelerinde kemâl-i mesârr u mahzûziyyet ile icrâ kılınan âsâr-ı muhâdenetin nezd-i âlîlerinde lütfen karîn-i hüsn-i kabûl olmuş olmasından dolayı hâsıl olan teşekkürât-ı muhâleset-âyâtımı ve sa'âdet-i hâl-i haşmetâneleri hakkındaki temenniyâtımı zât-ı âlî-i haşmet-penâhîleriyle İmparatoriçe hazretlerinin kabûl buyurmalarını recâ ederim.

Fi 27 Teşrin-i evvel sene [1]305

54 Alman İmparatoru II. Wilhelm'in bu 1889 Ekiminde yaptığı üç İstanbul ziyâretidir. İmparator, büyük bir siyâsî ehemmiyeti olan ikinci ziyâretini 1898'de yapmış, Cihan Harbî sonlarına doğru 1917'de İstanbul'a üçüncü defa gelmiştir.

58

İtalya Kralı hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Lütfen keşide buyurulan telgrafnâme-i haşmetânelerini ahz eyledim. Zât-ı âlî-i haşmet-penâhîleriyle hânedân-ı kralîleri hakkındaki hissiyât-ı meveddet-âyâtımın te'yidi için uhdesine tefvîz eylediğim tebliğatı Ceneral Pianelle'in bi-hakkın ifâ etmiş olduğuna memnûn oldum. Telgrafnâme-i haşmetânelerinde beyân buyurulan âsâr-ı muhâdenet-disâr-ı kralîlerine bilhassa teşekkür eder ve sa'âdet-i hâl-i hükümrânîleriyle devleteyn beyninde mevcûd olan hüsn-i münâsebâtın te'eyyüdü teşeyyüdü husûsundaki temenniyât-ı hâlisânemin kabûl buyurulmasını recâ eylerim.

Fi 28 Teşrin-i evvel sene [1]305

59

İsveç Kralı hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Pâyitahtımız limânına gelmiş olan fırkateyniniz sùret-i kabûlünden dolayı, meâsir-i nevâziş-kârâneyi mutazammın olan telgrafnâme-i haşmet-penâhîleri reside-i dest-i mubâhâtim olup, hakkımda bu vesîle ile dahi lütfen ibrâz buyurulan hissiyât-ı muhâdenet-kârî zât-ı haşmetâneleriyle miyânede ber-kemâl olan hubb u muvâlâtın ve devleteyn beynindeki revâbit-ı dostânemin ân-be-ân te'ekküdü husûsundaki temenniyât-ı hâlisânemin aynı ve mütekebîli olduğu cihetle, işbu hissiyât-ı haşmet-penâhîlerini kemâl-i memnûniyyet ve şükranîyyet ile telâkki eylerim. Seffinenizin pâyitahtımız limânına vürûdunu muhtır olmak üzere fotoğrafla resmini aldirmakda olduğum gibi, ârzû-yı mahsûsumuz üzerine huzûrumuzda icrây-ı âheng eden muzıkası efrâdının mahâretlerini dahi takdîr eylediğimi zât-ı haşmet-penâhîlerinin esmâ günü olmak vesilesiyle tezâyüd-i ömr ü ikbâl ve sa'âdet-i hâl-i hükümdârîleri ed'iye-i mahsûsasına terdifen beyân ile kesb-i mefhâret ederim.

Fi 19 Teşrin-i sâni sene [1]305

Taraf-ı eşref-i hazret-i Şehinşâhiden Almanya İmparatoru hazretlerine nâme-i hümayûn sûreti

Bu kerre zevce-i muhteremeleri haşmetlü İmparatoriçe hazretleriyle beraber kemâl-i âfiyetle Berlin'e muvâsalat-ı aliyye-i haşmetâneleri sâmi'a-nevâz-ı senâveri olarak, tezâyüd-i eyyâm-ı ömr ü ikbâl ve sa'âdet-i hâl-i hükümrânileri hakkındaki temenniyât-ı mahsûsam, bu vesile-i hasene ile dahi tekrâr edilmiş ve devleteyn bey-ninde teyemmünen câri olup, zât-ı haşmet-simât-ı imparatorileriyle vukû'-ı mülâkâtımızla bir kat daha te'ekkid ve te'eyyüd eyleyen münâsebât-ı hasene-i muvâlât-kârî ve revâbit-ı kaviyye-i muhâdenet-şi'ârînin devâm ve terakkîsi nuhbe-i âmâlim olduğu gibi, mülâkât-ı aliyye-i haşmet-penâhilerinden hâsıl olan hâtıra-i hazz u şerefi dahi ile'l-ebed muhâfaza ile kesb-i fahr edeceğim derkâr bulunmuş olduğunu ve hakk-ı âli-i haşmetânelerinde ber-kemâl olan hürmet-i mahsûsa ve mahabbet-i samîmiyyeme i'timâd buyurulacağına ümmîd-vâr bulunduğumu beyân ve i'lâm siyâkında işbu nâme-i meveddet-alâmemiz bi't-tastîr Ferik Goltz Paşa'ya⁵⁵ tevdi'an savb-ı âli-i haşmetânelerine tesyîr kılındığı ma'lûm-i fehâmet-melzûm-ı imparatorileri buyuruldukda, ba'demâ dahi sûy-i bakâ-hâhî âsâr-ı vedd ü muvâlât-ı hükümrânileriyle meşmûl ve mubâhî buyurulmak mütemennâdır.

Fi 8 R[ebîü'l-âhır] sene [1]307

Taraf-ı eşref-i hazret-i Şehinşâhiden Almanya İmparatoriçesi⁵⁶ hazretlerine nâme-i hümayûn sûreti

⁵⁵ Alman generali ve askerî tarih yazarı olan Colmar Frh. von der Goltz (1843-1916), 1883-1895 ve 1909-1911 yılları arasında Osmanlı hizmetinde bulundu. 1915-16 arası Irak cephesinde 6. Ordu kumandanlığı yaptı ve 6 Nisan 1916'da Bağdat'da tifustan öldü

⁵⁶ Schleswig-Holstein prensesi ve üçüncü Alman İmparatoru II. Wilhelm'le 1881'de evlenen İmparatoriçe Augusta Viktoria (ölm. 1921).

Zevce-i muhteremleri haşmetlü İmparator hazretleriyle beraber bi's-sihha ve'l-âfiye Berlin'e muvâsalat-ı aliyye-i haşmetâneleri ma'a'l-mesârr istihbâr olunarak bi'l-cümle hânedân-ı me'âli-ünvân-ı haşmetâneleriyle savn-ı samedânide masûn u mahfûz buyurulmaları hakkındaki temenniyât-ı hâlisânem bu vesile ile dahi tekrâr edilmiş ve zât-ı asâlet-simât-ı haşmet-penâhilerinin muttasıf oldukları şime-i kerime-i lûf-kârî iktizâsınca, İstanbul'u teşrifleri esnâda lûtfen izhâr buyurdıkları âsâr-ı âliye-i nezâhet ile'l-ebed hâturdâste-i muhlisânem olacağı derkâr bulunmuş olduğunun beyâniyle hakk-ı âli-i haşmetânelerinde ber-kemâl olan ihtirâmât-ı fâikamın tevdî-i teminâtı siyâkında işbu nâme-i muhâleset-alâmemizi bi't-tastîr Ferik Goltz Paşa'ya tevdi'an savb-ı haşmetânelerine tesyîre ibtidâr eylerim.

Fi 8 R[ebîü'l-âhır] sene [1]307

Taraf-ı eşref-i hazret-i Şehinşâhiden Rusya İmparatoru hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Sene-i cedide münâsebetiyle zât-ı haşmet-simât-ı imparatorilerine tebrikât-ı muhâleset-âyâtımın iş'âr ve beyâniyle kesb-i mahzûziyyet ve bu vesile ile dahi zât-ı haşmet-penâhileri hakkındaki hissiyât-ı muhâdenet-kârâne ve takdîrât-ı kâmilemin tevdîdiyle tezâyüd-i eyyâm-ı hükümdârileriyle zât-ı haşmetânelerinin ve hânedân-ı efhamîlerinin sa'âdet-i hâli hakkındaki temenniyât-ı hâlisânem âsârının kabûl buyurulması recâsına mübâderet eylerim.

Rusya İmparatoriçesi hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Sâl-i cedid hasebiyle tebrikâtımın lûtfen kabûl buyurulmasını recâ ederim. Zât-ı âli-i haşmetâneleri hakkındaki ta'zimât-ı fâika ve lâ-yetegayyer olan hissiyât-ı muhâdenet-âyâtımı bu vesile ile dahi arz u iş'âr, mûcib-i hazz-ı bî-şumâr olmağla, zât-ı âlileriyle haşmetlü İmparator hazretlerinin ve hânedân-ı fehâmet-nişânlarının te-

zâyüd-i eyyâm-ı ömrü ve sa'âdet-i hâlini Cenâb-ı Hakk'dan recâ ederim.

64

Yunan Kralı hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Sene-i cedide münasebetiyle tebrikâtımın ve zât-ı haşmetâneleriyle hânedân-ı efnâmîlerinin sa'âdet-i hâli hakkındaki temenniyâtımın kabul buyurulmasını recâ ederim.

65

Karadağ Prensi hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Sâl-i cedidin tebriki vesilesiyle hakk-ı âli-i fahimânelerinde lâyetegayyer olan hissiyât-ı vedâd-kârâne ve zât-ı âilileriyle Prenses hazretlerinin ve hânedân-ı efnâmîlerinin sa'âdet-i hâli hakkındaki temenniyât-ı samîmiyyenin kabûl buyurulmasını recâ ederim.

66

Taraf-ı eşref-i hazret-i Hilâfet-penâhiden Zengibar Hâkimi'ne" telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Birâder-i efnâmîleri Seyyid Halife'nin vukû'-ı irtihâliyle Zengibar taht-ı hükümdârisine su'ûd eylediklerine dâir telgrafnâme-i fahimânelerini aldım. Tebrikât-ı hâlisânemi beyân ile beraber savn-ı samedânide mahfûz olmalarını temenni eder ve hükümeteyn beynindeki râbta-i tabî'iyye iktizâsınca ân-be-ân tezâyüd-i hubb u muvâlâta delâlet edecek âsâr-ı hayır-hâhânenin ibrazından gerü durulmamacığını beyân eylerim.

67

Taraf-ı eşref-i hazret-i Şehinşâhiden İtalya Kralı hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

57 1890-1893 yılları arasında saltanat süren Ali bin Sa'îd.

Sevgili birâderleri Duc d'Aoste'un ziyâ'-ı ebedisi pek ziyâde te'essüfümü mücib oldu. Bundan hâsil olan te'essürât-ı azîme-i haşmetânelerine ben dahi iştirâk ile füzûnî-i eyyâm-ı ömr ü ikbâl-i haşmetâneleri temenniyâtımı tekrâr eylerim.

Fî 7 Kânûn-ı sâni sene [1]305

68

Almanya İmparatoru hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Sevgili büyük vâlideleri İmparatoriçe Augusta'nın haber-i vefâtından ziyâdesiyle elem-nâk oldum. İşbu vak'a-i mükeddirenin zât-ı haşmet-simât-ı imparatorleriyle hânedân-ı haşmetânelerine irâs eylediği te'essürâta ben dahi iştirâk ile devâm-ı âfiyet-i imparatorileri hakkındaki temenniyâtımı tekrâr eylerim.

[1890]

69

İtalya Kralı hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Dûcâr oldukları ziyâ'-ı elimin te'essürâtına an-samîmî'l-kalb iştirâkimden dolayı beyân buyurulan hissiyât-ı dostâne ve hâlisâne hence ziyâdesiyle mücib-i şükrân oldu. Bu vak'a-i mükeddire sebebiyle mahdûm ve velâhd-i haşmet-penâhîleri Prens de Naples hazretleriyle musammem olan mülâkâtımızın te'ehhür etmiş olması dahi başkaca te'essüfümü mücib olmuş ise de, müsâ'ade-i aliyye-i haşmetâneleriyle bir vakt-i münâsibde bu ârzûmun yine hâsil olacağını ümid ederim.

Fî 10 Kânûn-ı sâni sene [1]305

70

İtalya Kralı hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Rükûb-ı haşmetâneleri için gönderilen atların taraf-ı âli-i hükümrânîlerinden be-gâyet nâzikâne bir sûretde kabûl ve beynimiz-

de mevcûd olan hubb u muvâlâtın ân-be-ân te'ekkidü husûsundaki ârzû-yı hâlisâneme lûtfen iştirâk buyurulmasından hâsil olan memnûniyyet-i fevkalâdemî zât-ı haşmet-simât-ı hükümdârîlerine beyânına müsâra'at eylerim.

Fi 1 Mart sene [1]306

71

Karadağ Prensi hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Sevgili kerîmelerinin vefâtiyle bu kerre dücâr oldukları zâyî'a-i elimeyi kemâl-i te'essüfle istihbâr eyledim. Evâmîr-i ilâhiyye kâbil-i tagyîr olmadığından, derecesi nezd-i Sâmi-i fahîmânelerinde ma'lûm olan mahabbet-i mahsûsam iktizâsınca keder-i azîminize iştirâkden ve Cenâb-ı Hakk'ın zât-ı vâlîlariyle fehâmetlü Prens hazretlerine sabr-ı cemîl ihşân buyurması temenniyât-ı samîmiyyesini ifâdan başka elden bir şey gelmez.

Fi 17 Mart sene [18]90

72

Taraf-ı eşref-i cenâb-ı Zillullâhiden Almanya İmparatoru hazretlerine nâme-i hümayûn sûreti

Sevgili kerîmem Nâile Sultan için lûtfen ba'z-ı hedâyânın irsâl buyurulduğunu hâvî nâme-i meveddet-alâme-i haşmet-penâhîleri, vâsıl-ı dest-i i'zâz ü tekrîm olarak hedâyâ-yı behiyyeleri müşârün-ileyhâya teslim edilmiştir. Zât-ı haşmet-simât-ı hükümrânîleriyle zevce-i muhteremeleri haşmetlü İmparatoriçe hazretleri tarafından gerek bu sûretle hakk-ı senâverânemizde ve Sultân-ı müşârün-ileyhâ hakkında ibrâz buyurulan me'âsir-i cemîle-i hâtîr-sâzî, gerek Goltz Paşa vesâletiyle taraf-ı muhibbânemize iblâğ olunan kelimât-ı hasene-i dil-sâzî, nezdîmizde pek ziyâde mûcib-i memnûniyyet olmasıyle, hâssaten beyân-ı teşekkür ile beraber gerek hakk-ı âli-i haşmetânelerinde, [gerek] hânedân-ı me'âli-nişân-ı İmparatorîleri haklarındaki temenniyât-ı hayr-âyât-ı mahsûsamın bu vesîle-i mergûbe ile dahi yâd ü tezkâr edildiği siyâkında terkîm-i cevâb-nâme-i hâlisiye mübâderet kılınmıştır.

Fi 23 C[umâde'l]-û[lâ] sene [1]307

73

Almanya İmparatoru hazretlerine nâme-i hümayûn sûreti

Sevgili cedde-i haşmetâneleri müteveffât İmparatoriçe ve Kra-liçe Augusta hazretlerinin tasvîr-i kıymetdârının yâdigâr olmak üzere lûtfen ihdâ ve irsâl buyurulduğuna dâir nâme-i meveddet-alâme-i haşmet-penâhîleri vâsıl-ı dest-i mubâhâtım oldu. Müteveffât-ı müşârün-ileyhâ hazretlerinin Coblentz'de vukû' bulan mülâkâtımız zamânındaki hâlini tamâmiyle tasvîr eden bu resmi dâimâ kemâl-i mahzûsiyyetle yâd eylemekde olduğum mülâkât-ı mezkûre hâtıralarını tecdîd ü tekrîre vesîle-i hasene olacaktır. İşbu eseri cedîd-i hubb u muvâlâtdan dolayı zât-ı haşmet-simât-ı imparatorîlerine ziyâdesiyle müteşekkîr olduğumun beyânı ve ba'demâ dahi savb-ı bakâ-hâhî âsar-ı vedâd-kârî-i haşmet-penâhîleriyle meşmûl ve mubâhî buyurulmak recâsı siyâkında terkîm-i cevâb-nâme-i muhâdenet-alâmeye ibtidâr kılındı.

Fi 7 Zilhicce sene [1]307

74

Karadağ Prensi hazretlerine cevâb-nâme-i hümayûn sûreti

Beynimizde ber-kemâl olan hubb u muvâlâtın te'yîd ü teşyîdine ve Boyana Nehri'nin tathîri husûsuna dâir Monsieur Woucovitch tarafından teslim olunan tahrîrât-ı fahîmâneleri me'âli ma'lûmumuz olarak bu sûretle dahi takviye-i revâbit-i dostî ve mahabbete masrûf olan himem-i sâmiye-i fahîmâneleri mûcib-i memnûniyyetimiz olmuş ve zât-ı eframîlerine mahabbet-i kalbiyem iktizâsınca, geçenlerde dücâr oldukları ziyâ'-ı elîmden hâsil olan te'essürâtım el'ân zâll olmayup, nâil-i sabr-ı cemîl olmaları hakkında tekrîr-i temenniyât-dan hâli kalmamakda bulunmuş olduğunun beyânı ve hakk-ı fahîmânelerinde ber-kemâl olan meveddet-i samîmiyyemin tecdîd-i temînâtı siyâkında işbu nâme-i muhâleset-alâmemiz bi't-tastîr uhdesine tevdi' buyurulan me'mûriyyeti hüsn-i ifâ ile bu kerre o tarafa avdet eden mûmâ-ileyh Monsieur Woucovitch'e tevdi'an savb-ı vâlây-ı fahîmânelerine tesyîr kılındı.

Fi 4 Şubat sene [1]307

75

Almanya İmparatoru hazretlerine nâme-i hümayûn sûreti

Yüzbaşı Monsieur de Pluskow kendüsüne tevdi' buyurulan esbierle hedâyâ-yı sâire-i haşmet-penâhîlerini hüsn-i teslim eyledi. Hakkımda bu sûretle dahi ibrâz buyurulan âsâr-ı vedd ü mahabbetden tahassul eden memnûniyyet-i mahsûsamı beyân ile beraber, mûmâileyh Monsieur de Pluskow'un rûfekası olan çavuşlarla neferin evzâ' ve melekât-ı askeriyelerini ziyâdesiyle takdir ve tahsin eylediğimi ifâde ve bu vesileden bi'l-istifâde zevce-i muhteremeleri haşmetlü İmparatoriçe hazretlerine selâm-ı muhâleset-ittisâmımın lûtfen iblâğ buyurulmasını recâ eder ve hakk-ı âli-i haşmetânelerinde ber-kemâl olan ihtirâmât-ı fâikamın tevdî-i te'minâtına ibtidâr eylerim.

Fî 3 Şa'bân sene [1]307

76

Taraf-ı eşref-i cenâb-ı Şehriyâriden İngiltere Kraliçesi hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Vilâdet-i aliyye-i haşmetânelerine müsâdif olan yevmin tebrikinde mübâderet ve zât-ı haşmet-penâhîleriyle hânedân-ı âlîlerinin tezâyüd-i ömr ü ikbâlleri temenniyâtını tekrârdan hâli bulunmadığıma i'timâd buyurmalarımı dahi bu vesile-i cemileden bi'l-istifâde zât-ı haşmetânelerinden recâyâ mübâşeret eylerim.

Fî 12/24 Mayıs sene [1]306

77

İtalya Kralı hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Müsâfir-i hâssül'l-hâssımız mahdûm-ı âli-i haşmetâneleri sevgili Prens hazretleri hakkında izhâr olunan âsâr-ı mahabbetin lûtfen karin-i takdir-i sâmi-i haşmet-penâhîleri olmasından dolayı, hakk-ı senâverânemde mütevâliyen izhâr buyurulmakda olan hissiyât-ı me'âli-âyât-ı vedâd-kârâneye ilâveten bu def'a dahi yevm-i vilâdetimizin tehniyesi vesilesiyle ibrâz buyurulan me'âsir-i dil-nevâzi ve

hâtır-sâzi pek ziyâde memnûniyyetimi mûcib olmasıyla hâssaten beyân-ı teşekkür eder ve zât-ı haşmet-simât-ı hükümrânileriyle bi'l-cümle hânedân-ı me'âli-ünvân-ı haşmetânelerinin temâdi-i ömr ü âfiyet ve sa'âdet-i hâlleri hakkındaki temenniyât-ı samîmiyyemi bu vesile ile dahi tekrâr ve lehü'l-hamd Prens hazretlerinin sıhhat ü âfiyetleri ber-kemâl olup, yevm-i vilâdetimize müsâdif olan bu günün ahşâmı müşârin-ileyh ile birlikde ta'âm ederek imrâr-ı vakt etmekte olduğumuzu dahi ilâveten beyân ve iş'âr eylerim.

Fî 25 Mart sene [1]306

78

İtalya Kralı hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Mahdûm-ı âli-i haşmetâneleri müsâfir-i hâssül'l-hâssımız sevgili Prens hazretleri hakkında izhâr olunan âsâr-ı mahabbet ü meveddetin lûtfen takdirât-ı aliyye-i hükümdârîlerine mukârenetini müş'ir telgrafnâme-i sâmi-i haşmet-penâhîlerini kemâl-i mesârr ile aldım. Hakk-ı senâverânemde bu vesile ile ibrâz u ityân buyurulan me'âsir-i ber-güzide-i dil-nevâzi vü hâtır-sâzi sevgili mahdûmlarıyla husûle gelen ve hâtırası ile'l-ebed hâtır-nişânım olacak olan mülâkatın icâb etmiş olduğu meserret derecesinde mûcib-i fahr u memnûniyyet olmağa teşekkür etmek ve hissiyât-ı mütekâbile-i samîmiyyemin kabûlünü recâ eylerim. Müşârin-ileyh hazretleri bugün şimendöferle seyr ü temâşâ zımnında Pâyitahtımızın civârında bulunan İzmîd taraflarına ve oradan bahren Bursa ve Kal'a-i Sultaniyye cihetlerine azîmet üzere bulduklarından, nezdimizde be-gâyet mültezem olduğu üzere her dürü esbâb-ı istirâhatları istikmâl edilmiştir. Müşârin-ileyh hazretleri işbu küçük seyâhatlerinden avdetinde yine kendü sarayımızda ve dâire-i mahsûsalarında müsâfir-i hâssımız olacakları gibi, Batum'a vukû' bulacak azîmetleri esnâsında dahi her vecihle vesâit-i selâmet ve istirâhatları istikmâl edilmiş olmak üzere Sultaniyye Vapuru'yle gönderilmeleri mukarrer bulunmuştur. Kendülerinin lehü'l-hamd sıhhat ü âfiyetleri ber-kemâl idüğünün ve nezâhet-i fitriyyeleri iktizâsınca esnây-ı müsâferetlerinde ibrâz eyledikleri âsâr-ı nezâket ü fetânet, haklarında pek ziyâde mahabbet ü hürmetimizi celb etmiş olduğunun beyâniyle tezyin-i lisân-ı mefharet ederim.

Fî 19 Mart sene [1]306

79

İtalya Kralı hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Müsâfir-i hâssü'l-hâssımız mahdûm-ı âli-i haşmetâneleri sevgili Prens hazretlerinin lehü'l-hamd sıhhat ü âfiyetleri ber-kemâl olduğu halde, mütehâyizân-ı müşîrânemizden ve Teftiş-i Askerî Komisyonu a'zâsından refâkatine ta'yîn etmiş olduğum Mahmud Hamdi ve ferikândan ve yâverânımızdan Ahmed Paşa'lar ile birlikde olarak Sultaniyye Vapuru'na râkiben ve Batum'a müteveccihen bugün pâ-yitahtımızdan hareket etmişlerdir. Müşârün-ileyhin nezâket ve nezâhet-i fitriyyesi icâbınca şu bir müddetciik müddet-i müsâferetlerinde bırakmış olduğu âsâr-ı mahabbet ü meveddetin hâtıra-i sârresi ile'l-ebed yâd-ı dâştım olacağıın ve inşaallahü te'âlâ kendülerinin Batum'a bi's-selâme muvâsalatları haber-i meserret-âveriyle gerek zât-ı me'âli-simât-ı haşmet-penâhlerinin, gerek senâverlerinin karînü'l-ayn-ı ibtihâc olmaklığımız eltâf-ı Subhâniyyeden müsted'â bulunduğunun beyânına ibtidâr eylerim.

Fî 17 Mart sene [1]306

80

İtalya Kraliçesi hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Müsâfir-i hâssü'l-hâssımız, mahdûm-ı âli-i haşmetâneleri sevgili Prens hazretleri lehü'l-hamd sıhhat ü âfiyetleri ber-kemâl olduğu halde mütehâyizân-ı müşîrânemizden ve Teftiş-i Askerî Komisyonu a'zâsından olup, nezdimizde be-gâyet mültezem olduğu üzere müşârün-ileyhin vapurda esbâb-ı istirahat ve muvâneseti bir kat daha istikmâl edilmiş olmak için refâkatine ta'yîn etmiş olduğum Mahmud Hamdi ve ferikândan ve yâverânımızdan Ahmed Paşa'lar ile birlikde olarak Sultaniyye Vapuru'na râkiben ve Batum'a müteveccihen bugün pâ-yitahtımızdan hareket etmişlerdir. Müşârün-ileyhin nezâket ve nezâhet-i fitriyyesi icâbınca müddet-i müsâferetlerinde bırakmış olduğu âsâr-ı mahabbet ü meveddetin hâtıra-i sârresi ile'l-ebed yâd-ı dâştım olacağıın ve Batum'a selâmet-i muvâsalatları haber-i meserret-âveriyle inşaallahü te'âlâ gerek kalbi şefkat-edeb-i haşmetânelerinin, gerek senâverlerinin husûl-i mes-

rûriyyeti eltâf-ı Subhâniyyeden müsted'â bulunduğunun beyânına ibtidâr eylerim.

Fî 27 Mart sene [1]306

81

Bursa'da bulunan Sax-Meiningen Dükası²⁴ hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Telgrafnâme-i fahimânelerini aldım. Hakk-ı âlilerinde ibraz olunan ihtirâmâtın hoşnûdi-i fahimânelerini celb etmiş olması, nezd-i senâveride bâ'is-i kemâl-i mahzûziyyet olmuşdur. Bursa'ya azîmet-i fahimânelerinden mukaddem görüşmemiş olduğumuza müte'essif bulunduğuma ve karîben İstanbul'a avdet-i aliyyeleriyle mülâkâtımızı an-samimî'l-kalb ârzü etmekte olduğuma i'timâd buyurmalarını recâ ederim.

Fî 4 Nisan sene [1]306

82

İtalya Veliahdı Prens Victore hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Batum'a hüsn-i muvâsalatlarını beyân ile hakkımızda ba'z-ı ifâ-dât-ı muhâleset-âyâtı mutazammın telgrafnâme-i fahimânelerini kemâl-i mahzûziyyetle aldım. Hakk-ı âlilerinde husûle gelen mahabbet-i hâlisânem ile'l-ebed zevâl-i nâ-pezir olan bir hâtıra-i zi-kıymet olup, taraf-ı vâlâlarından ibraz buyurulan me'âsir-i vefâ-şî'ârî ve nezâket, savb-ı senâ-hâhinin bundan böyle âsâr-ı meveddetleriyle meşmûl edileceğine itmi'nân-bahş olduğunun beyânına ibtidâr ve devâm-ı âfiyetleri hakkındaki temenniyâtımı tekrâr eylerim.

Fî 30 Mart sene [1]306

83

Taraf-ı eşref-i hazret-i Şehinşâhiden Rusya İmparatoru hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Grand Duc Constantin hazretlerinin istihsâl-i ahbâr-ı âfiyetleri nezdimizde derece-i nihâyede mütezem olduğundan, müşârün-ileyhin ahvâl-i sıhhiyelerinin hamden-lillah gün be-gün kesb-i âfiyet etmekde olduğunu bugün istihbâr eyledim. İşbu iyi haberin bâdi olduğu mahzûziyyet-i azîmeyi zât-ı imparatorilerine te'mîn ile beraber, müşârün-ileyh hazretlerinin an-karîbi'z-zamân büsbütün kesb-i âfiyet eylemeleri temenniyâtında bulunduğumu beyân ederim.

Fi 7 Ağustos sene [18]89

84

Taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhiden Almanya İmparatoru hazretlerine nâme-i hümayûn sûreti

Bu kerre Berlin'den avdet eden Ali Nizâmî Paşa ile Fâik Bey ve diğer refiklerinin taraf-ı âli-i haşmetânelerinden mazhar olmuş oldukları hüsn-i kabûlden ve müşârün-ileyh Ali Nizâmî Paşa'nın tebligât-ı şifâhiyyesinden hâsıl olan memnûniyyet ve şükrânımı cânîb-i haşmet-câlib-i hükümrânilerine beyân ile kesb-i mahzûziyyet ederim.

Devlet-i aliyyem hakkında gerek ced ve peder-i haşmetâneleri taraflarından, gerek taraf-ı âli-i haşmetânelerinden ibrâz buyurulan ve dâimâ şükrânımızı müstelzim olan âsâr-ı ber-güzide-i hayr-hâhî ve muhâlesete istinâden biz dahi kuvve-i askeriyemizi intizâm ve mükemmeliyyeti cümlece müsellemler olan Almanya devlet-i fahîmesi tensikât ve teslihât-ı askeriyesine tevfiğe teşebbüs ederek Almanya'dan sûret-i mahsûsada birkaç zâbit celb eylediğimiz gibi şimdilik en mühim ve elzem olan ordularımız için muktazî tûfengleri Monsieur Mauser ve şürekâsına sipâriş eylemiş idik.

Almanya askeri yedinde bulunan tûfenglerin tebdili hakkında ahiren bir karar ittihâz buyurulduğu istihbâr olunmasına nazaran, Monsieur Mauser ve şürekâsına sipâriş ettiğimiz tûfenglerin imâlâtına devam etdirilmesi teslihât-ı askeriyemizin Almanya devlet-i fahîmesi teslihât-ı askeriyesine tevfiği maksadını te'mîn etmeyeceği gibi, hem-civârımız olup, hakkımızda hüsn-i niyyetlerine itimâd câiz olmayan hükümetler Almanya devlet-i fahîmesince kabul olunan yeni tûfenge mu'âdil bir silâha ilerüde dest-res olacak olurlar ise,

Devlet-i aliyyemizin bundan ne derece mutazarrır olacağını ve o vakit Devlet-i aliyyemizce dahi tekrâr tebdil-i eslihayı teşebbüs olunacak olsa evvelki intihâbda vukû'-ı hatâ gibi bir hâli imâ edecek ve maliyyemizce zararı mü'eddi olacak öyle bir teşebbüsten ne dürlü sû'-i te'sirat husûle geleceğini zât-ı haşmet-simât-ı imparatorilerine tavzîhe hâcet görülememiştir.

Binâen-aleyh Monsieur Mauser ve şürekâsı ile kontratoya merbût olup, der-dest imâl bulunan tûfenglerin bakıyyesi hemen tebdil etdirilmek üzere Almanya devlet-i fahîmesince en sonra kabûl olunmuş ve imâlî Löve Fabrikası'na sipâriş kılınmış olan yeni tûfengden bir kıt'asının lüzûmu mükdâr cephânesiyle beraber sûret-i husûsiyyede olarak taraf-ı muhlisâneme irsâl buyurulmasını recâ ederim. Devlet-i fahîme-i imparatorileri asâkiri zâbitânından olup, büyük pederleri müteveffâ İmparator hazretlerinin zamân-ı hükümrânîsinden berü ma'iyetimizde bulunarak emniyet ve itimâdınızı kazanmış ve asâkir-i şâhânemizin piyâde mu'allimliğinde müstahdem bulunmuş olan Ferik Kamphövener Paşa işbu nâme-i meveddet-alâmemizi zât-ı fehâmet-simât-ı haşmet-penâhîlerine isâl ü teslim için mahsûsan izâm kılındığı beyâniyle zât-ı me'âli-simât-ı haşmet-penâhîlerinin ve bi'l-cümle hânedân-ı haşmet-ünvân-ı İmparatorlerinin savn-ı Samedânide masûn u mahfûz olmaları hakkındaki temenniyât-ı samîmiyyemiz tekrâr olunmuş ve dâimâ savb-ı bakâ-hâhî âsâr-ı vedâd-kârî-i hükümrânîleriyle meşmûl buyurulmak me'mûl-i muhibbânemiz bulunmuştur.

85

Karadâğ Prensi hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Tahta cülûsumuza müsâdif olan yevmin hulûlü münâsebetiyle cânîb-i sâmi-i fahîmânelerinden icrâ olunan tebrikâtдан hâsıl olan mahzûziyyetimi ma'a't-teşekkür beyân eder ve gerek zât-ı âlîlerinin, gerek hânedân-ı ehamîlerinin tezâyüd-i eyyâm-ı ömr ü âfiyetleri temenniyâtında bulunduğuma itimâd buyurmalarını recâ ederim.

Fi 19 Ağustos sene [1]306

86

Kral Milan hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Tebrikât ve temenniyât-ı haşmetânelerinden dolayı zât-ı âlîlerine kemâl-i memnûniyetle teşekkür ederim ve mahabbet-i samîmiyemi te'kid ve tezâyüd-i ömr ü âfiyet-i vâlâları hakkındaki temenniyâtımı te'mîn etmekle kesb-i sürûr eylerim.

Fî 19 Ağustos sene [1]306

87

Belçika Kralı hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Belçika hükûmetinin i'ân-ı istiklâline ve zât-ı âlî-i haşmet -penâhîlerinin taht-ı kraliye ku'ûdlarına müsâdîf olan işbu yevm-i mahsûsun hulûlü münasebetiyle gerek zât-ı sâmilîleriyle hânedân-ı kralîlerinin sıhhat ü sa'âdeti, gerek memâlik-i haşmet-penâhîlerinin refah u ma'mûriyeti hakkında temenniyât-ı hâlisânede bulunduğumu beyân-ı müsâra'at ederim.

88

İtalya Kralı hazretlerine nâme-i hümayûn sûreti

Zât-ı âlî-i haşmetâneleriyle beynimizde derkâr olan hubb u muvâlât iktizâsınca mücerred bir hâtıra-i meveddet-intimâ olmak üzere rükûb-ı âlî-i haşmetâneleri için kır tonda ve Şâhin nâmında bir re's Arabistan atı ile yine o cinsden husûsî hârâlarımızda yetişmiş olan Gazâl nâmındaki al atı yâverânımızdan Süvârî Mirlivâsı İzzet Paşa'ya tevdi'an taraf-ı âlî-i haşmetânelerine irsâl ile kesb-i mahzûziyyet eylediğimin beyânıyla zât-ı haşmet-simât-ı hükümdârîlerinin tezâyüd-i ömr ü ikbâl ve sa'âdet-i hâl-i haşmetâneleri hakkındaki temenniyât-ı hâlisânemi tekrâr siyâkında tahrîr-i nâme-i meveddet-alâmeye ibtidâr olundu.

Fî 8 Şubat sene [1]305

89

Felemenk nâ'ibe-i saltanatı Emma⁵⁹ hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Sevgili zevc-i mufahhamları Kral hazretlerinin vukû'-ı vefâtiyle kerime-i muhteremeleri Kraliçe Wilhelmina hazretlerinin sabâveti müddetince idâre-i mesâlih etmek üzere Felemenk hükûmeti niyâbetini deruhde buyurmuş olduklarını mutazammın telgrafnâme-i haşmetânelerini ahz eyledim.

Müşârün-ileyh hazretlerinin ziyâ'ından dolayı zât-ı haşmetânelerinin dûçâr oldukları elem-i azîme iştirâk ile beraber kerime-i muhteremeleri haşmetlü Kraliçe hazretleriyle zât-ı âlî-i haşmetânelerinin sa'âdet-i hâl ve muvaffakiyetleri temenniyât-ı hâlisânesinde bulunduğumu iş'âr eylerim.

Fî 12 Teşrin-i sâni sene [1]306

90

Almanya İmparatoru hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Vatanına pek büyük hizmetler etmiş ve büyük pederim Sultan Mahmud Hân-ı sâni hazretlerinin zamân-ı saltanatında, hizmet-i Devlet-i aliyye'de bulunarak, Osmanlı ordusuna dahi hidemât-ı makbûlesi sebk eylemiş olan Mareşal Moltke'yi⁶⁰ bugün doksan yaşına girmesinde dolayı tebrik eylerim. Hâ'iz-i meziyyât-ı askeriyye olan bu kıdemli askerinin erbâb-ı meziyyetin hidemâtını bi-hakkın takdir gânından olan zât-ı haşmetânelerinin asr-ı hükümrânîlerini idrâk etmiş olması kendüsü için pek büyük bahtiyârlık olacağı tabî' olduğu gibi, zât-ı haşmet-simât-ı imparatorîleri için dahi bir eser-i

59 1849'dan beri tahtta olan Hollanda Kralı III. Wilhelm'in 1890'da ölümüyle, kızı 1880 doğumlu Wilhelmina tahtın vârisi olmuş, ancak yaşının küçüklüğünden ötürü nâibelîği 1898 yılına kadar annesi Kraliçe Emma von Waldeck yürütmüştür.

60 Alman Birliğinin kurulmasında emeği geçen büyük Alman Generali Helmut Graf von Moltke, 1858-88 arası Alman Genelkurmay Başkanlığı'nda bulundu. 1837-1839 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde askerî uzman olarak vazife yaptı. Krş. s. 418, not 4.

muvaflakıyyet demek olacağından, bundan dolayı zât-ı me'âli-simât-ı hükümrânîlerini dahi şâyân-ı tebrîk gördüğümü beyân vesîlesiyle hakk-ı âlf-i haşmetânelerindeki hissiyât-ı samîmiyye-i muvâlât-kârânemin teccid-i te'mînâtına mübâderet eylerim.

[1890]

91

Mareşal Moltke'ye telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Büyük pederim Sultan Mahmud Hân-ı sâni hazretlerinin zamân-ı saltanatında Osmanlı ordusunda sebk eden hidemât-ı makbûlenizi dâimâ tahattur ile senây-ı cemîlinizi tezkârdan hâlî olmadığımı, sinninizin doksana yevm-i bülûğu olan bu günün tebrîki vesîlesiyle tarafınıza iş'âr ve daha çok sene bu gibi tebrîkâtı kabûle muvaflakıyyetlerini temennî ederim.

[1890]

92

Karadağ Prensi hazretlerine nâme-i hümayûn sûreti

Zât-ı fahimânelerine mahsûs olmak üzere bir süvâri takımı teşkil buyurmakda oldukları cihetle, bunlar için asâkir-i şâhânemizden bir zâbit ile iki süvâri çavuşunun mu'allim san'atiyle Çetine'ye i'zâmı hakkında beyân ârzû buyurdıkları Çetine sefirimiz Tefvik Bey tarafından bildirilmiş ve hükümeteyn beyninde câri olan münâsebât-ı dostî ve muvâlât ve zât-ı âlîleriyle miyânemizde ber-kemâl bulunan hubb u muvâlâtın hemîşe ibrâz-ı âsâr-ı mehâsin-disârı sûret-i mahsûsada mültezem-i sitâyîş-verânemiz bulunmuş olmağın, ârzû-yı vâlâyı muhâleset-nümây-ı eframîlerine kemâl-i mahzûziyyetle bi'l-muvâfaka mu'allimliğe fahrî yâverânımızdan Hâssa ordu-yı hümayûnumuza mensûb, Mızraklı Süvâri Alayı'ndan yüzbaşı vekîli Tefvik Efendi ile iki çavuş intihâb ve ta'yîn edilerek sâlifü'z-zikr süvâri takımı için tarafımızdan zât-ı fahimânelerine ihdâ olunan esliha ve eşyânın tevdi'yle mûmâ-ileyhîm savb-ı muhâdenet-evb-i fahimânelerine i'zâm ve isbâl ve işbu eşyânın cinsi ve mikdârını muhtevî pu-

sula dahi matlûben irsâl kılındığı beyâniyle terkîm-i nâme-i meveddet-alâmeye ibtidâr kılındı.

Fi 5 Rebiü'l-evvel sene [1]308

Kâffe-i takımı mükemmel olmak üzere ma'a-başlık ve gâşiyeye neferân eğeri takımı 32.

Ma'a-kayış ve püskül neferân seyfi 32 aded.

Ma'a-kayış Winchester filintası 32 aded.

Beher sandıkda iki bin aded bulunmak üzere Winchester fişengi 5 sandık.

93

Almanya İmparatoru hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Bu kerre sulb-i haşmetânelerinden bir prens dünyaya gelmiş olduğundan, işbu vak'a-i mübtehiceden zât-ı haşmet-simât-ı hükümrânîlerince husûlü tabî'î olan meserrete ben dahi iştirâk ile gerek zât-ı haşmetânelerini, gerek haşmetlü İmparatoriçe hazretlerini tebrîk eder ve prens-i müşârün-ileyhin tûl-i ömrile mu'ammer olmasını temennî eylerim.

94

Württemberg Krak⁶¹ hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

Ferik Şâkir Paşa'ya lûtfen tevdi buyurulan kelimât-ı meveddet-âyât-ı haşmet-penâhîlerini tebliğ etmiş olduğundan, derece-i nihâyede mûcib-i mahzûziyyetimiz olmağla, zât-ı haşmetânelerine olan hissiyât-ı dostî ve muvâlâtının hakkımda izhâr buyurulan hissiyâta külliyyen mukâbele eylemekte olduğuna i'timâd-ı haşmetânelerini temennî ederim.

Fi 2 Teşrin-i sâni sene [1]306

61 1864-1891 yılları arasında krallık süren I. Kari (1823-1891).

Mecklenburg-Schweerin Grand Ducası Üçüncü Frederik Fransuva hazretlerine nâme-i hümayûn sûreti

Pâyitahtımızda vukû' bulan seyâhât-ı fahîmânelerinden husûle gelen mahzûziyyetimize ve peder-i fahîmânelerinin Dersââdet'e seyâhatlerinde vâlid-i mâcidimiz cennet-mekân hazretlerinin yâdigârları misillü tarafımızdan dahi zât-ı aslânelerine bir yâdigâr vermek hakkındaki arzumuza ve taraf-ı âlîlerine derkâr olan hissiyât-ı meveddet-âyâtımıza bir delil olmak üzere zât-ı vâlâlarına Devlet-i aliyyemizin en büyük nişânı olan İmtiyâz Nişânı'nı ihdâ eyliyorum. Nişân-ı mezkûr madalyalarıyla beraber Teşrifât-ı Umûmiyyemiz nâzırı ve Divân-ı hümayûnumuz tercemânı Münir Paşa'ya tevdi'an câ-nib-i fehâmet-câlib-i muhibbânelerine ba's ü tisyâr ve münâsebât-ı hasene-i muvâlât-kârânelerinin devâmı arzusunda bulunduğuma ve gerek zât-ı âlî-i fehâmet-penâhîlerinin, gerek hânedân-ı asâlet-nişân-ı vâlâlarının âfiyet ü sa'âdetleri hakkındaki temenniyâtıma itimâd buyurulması recâsına ibtidâr olunduğu beyânıyla nâme-i meveddet-alâme-i sitâyiş-verî tastir kılındı.

Fi 4 Rebiü'l-evvel sene [1]308

Taraf-ı eşref-i cenâb-ı Hilâfet-penâhîden Almanya İmparatoru hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn sûreti

La Saale vâdisi seylâb-zedegânına icrâ olunan mu'âvenetden dolayı irâd buyurulan kelimât-ı tayyibeyi muttasif oldukları kemâl-i nezâket ve hakk-ı senâverânemde olan mahabbet-i girân-kiymet-i hükümrânîlerinin bir delil-i cedîdi olmak üzere telakkî eder ve derecesi nezd-i âlî-i haşmetânelerinde meçhûl olmayan hissiyât-ı vedâd-kârâne ve memâlik-i hükümrânîlerinin âfâtdan masûniyyeti hakkın-da olan temenniyât-ı hâlisânemin teşekkürât-ı mahsûsamla beraber bu vesîle ile dahi te'kid ve beyânına mübâderet eylerim.

Fi 29 Şubat sene [18]91